Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета. (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) ◈ **10(66)** ◈ 11 сакавіка 1992 г. ◈ Кошт 20 кап. (Па падпісцы — 10 кап.)

По азіяцкаму ці еўрапейскаму шляху рушыць?

Стар. 2.

Аль-Кітаб гучыць па-беларуску.

Стар. 4.

Знайсці нацыянальны граматычны кансенсус...толькі цераз літару «Э».

Стар. 3–4.

Вучаніца Рэкцянскай пачатковай школы Жлобінскага раёна Аня Шайдакова — выдатніца беларускай мовы. «Пяцёркі», якія Аня атрымала ў перадсвяточныя сакавіцкія дні,— добры падарунак дзяўчынкі сваёй настаўніцы Зінаідзе Адамаўне Марчанка.
На здымку: Аня ШАЙДАКОВА.

Фота М. ХАМЦА.

ПОСТУП ТЫДНЯ

АБВАСТРЫЛАСЯ СУПРАЦЬСТАЯННЕ ПАЛІТЫЧНЫХ СІЛ У РЭСПУБЛІЦЫ. НАРОДНЫ ФРОНТ У СУВЯЗІ З РЭФЕРЭНДУМАМ АБ ДАТЭРМІНОВЫХ ВЫБАРАХ УЗМАЦНІЎ КРЫТЫКУ ПАРЛАМЕНТА І ЎРАДА. Былой партнаменклатуры, па словах З. Пазьняка, не трэба ні нацыянальная валюта, ні войска, ні рыначная эканоміка, ні культура. І ўсе нашы сённяшнія беды вынікаюць з няведання ўладамі абстаноўкі або нават з іх здрады нацыянальным інтарэсам. Выйсце прапануецца адно — нечарговыя выбары, якія могуць адкрыць шлях да рэформ. Якіх? Не гаворыцца...

ВЫСТУПІЛІ З ЗАЯВАЙ З НАГОДЫ РЭФЕРЭНДУМУ ПРЭЗІДЫУМ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА І САВЕТ МІНІСТРАЎ РЭСПУБЛІКІ. ПЕРАЛІЧЫЎШЫ ЎСЁ, ШТО ЗРОБЛЕНА ІМІ АПОШНІМ ЧАСАМ, ЯНЫ ПРЫХОДЗЯЦЬ ДА ВЫВАДУ: НЕ ТАКОЕ ЎЖО І ДРЭННАЕ Ў НАС СТАНОВІШЧА. *А каб не пагоршыць яго, трэба не змагацца за ўладу, а ўмацоўваць яе, імкнуцца да стабільнасці. Аргументы прыведзены важкія, а ўсё ж незразумела: чаму засталася без адказу крытыка апазіцыі — хоць бы аб нацыянальнай валюце, войску, рыначнай эканоміцы, культуры?..*

УПЕРШЫНЮ ЗА ПАСЛЯВАЕННУЮ ГІСТОРЫЮ БЕЛАРУСІ ВЫСОКАПРАСВЯШЧЭННЫ МІКАЛАЙ, МІТРАПАЛІТ БЕЛАРУСКАЙ АЎТАКЕФАЛЬНАЙ ЦАРКВЫ, ЯКІ ПРЫБЫЎ ДА НАС З КАНАДЫ, АДСЛУЖЫЎ У ПАМЯШКАННІ МЕНСКАЙ ЕПАРХІІ ЛІТУРГІЮ НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ.

САВЕТ РУХУ за дэмакратычныя рэформы — Дэмакратычная Беларусь, статут якога быў нядаўна зарэгістраваны ў Мінюсце рэспублікі, выступіў са зваротам. У ім крытыкуюцца і ўлады за нежаданне праводзіць рэформы, і БНФ за несвоечасовы рэферэндум, і нацыянал-рэфармізм за імкненне ад ізаляцыі беларусаў. Савет Руху прапануе стварыць «круглы стол», які б дзейнічаў пастаянна і ў якім бы прынялі ўдзел усе палітычныя сілы.

САВЕТ ФЕДЭРАЦЫІ ПРАФСАЮЗАЎ БЕЛАРУСІ ВЫКАЗАЎ ПРАТЭСТ У СУВЯЗІ З МЕРАМІ, ЯКІЯ ПРЫНЯЎ БЕЗ ШЫРОКАГА АБМЕРКАВАННЯ ЎРАД ПА САЦЫЯЛЬНАЙ АБАРОНЕ НАСЕЛЬНІЦТВА, І ЗАПАТРАБАВАЎ ІХ ПАЎТОРНАГА РАЗГЛЯДУ.

ПА ЗАПРАШЭННЮ народных выбраннікаў Віцебска тут мяркуецца правесці 17 сакавіка з'езд народных дэпутатаў былога СССР.

«На вернасць Рэспубліцы Беларусь»

Пакуль гэтыя радкі ўбачаць свет, палітычная сітуацыя вакол Узброеных Сіл былога СССР павінна вырашыцца.

А на Беларусі тым часам прымаюць прысягу. Што ў слове гэтым — прысяга? Адказнасць? Якая? Маральная, прававая... «...Паступаючы на вайсковую службу, прысягаю на вернасць Рэспубліцы Беларусь і яе народу».

Клянуцца пакуль што адны салдаты. З тых, што прыйшлі ў войска напрыканцы лістапада — на пачатку снежня. Як і Беларусь цяпер — маладая дзяржава, так і абаронцы яе — маладыя, юныя, тэрмін сваёй службы вызначаюць месяцам — двума.

У некаторых вайсковых злучэннях Беларускай ваеннай акругі тэкст прысягі ўчарашнія дапрызыўнікі чыталі на роднай мове. Яно і зразумела — леташні асенні прызыў склаўся цалкам з беларусаў ды ўраджэнцаў Беларусі — тых, хто цяпер жыве ў рэспубліцы. Незразумела іншае: усё ж такі ў большасці воінскіх калектываў прысягалі па-расійску, пераклаўшы тэкст «Вайсковай Прысягі» з беларускага арыгінала, зацверджанага Пастановай Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. Цікава, а ці задумаліся вайскоўцы над тым, хто ж зацвярджаў расійскі тэкст прысягі? Гэтак жа можна было і пераблытаць, ды клятву даць Расіі, ці СНД, ці яшчэ каму-небудзь.

Хаця што тут незразумела?! З усяго афіцэрскага корпуса БВА толькі недзе пятую частку складаюць беларусы. Няма ў акрузе сярод генералаў — камандзіраў дывізій ніводнага беларуса. Затое за межамі Рэспублікі Беларусь служыць каля 40 тысяч афіцэраў-беларусаў ці ўраджэнцаў Беларусі, якія прызываліся ў войска з нашай роднай старонкі. Канешне ж, відаць, многія з іх забыліся на родную мову. Але пачуццё нацыянальнай свядомасці, жаданне служыць свайму народу падштурхнула 3226 нашых землякоў напісаць рапарты з просьбай даць ім магчымасць служыць на Беларусі.

Прыняцце «Вайсковай Прысягі» маладымі салдатамі паставіла калектывы злучэнняў БВА ў даволі няёмкую сітуацыю. Афіцэры ж падначалены іншай прысязе — колішняга СССР... Як загадваць, як выконваць загады, а здарыцца што, то як і за каго ісці ў бой?..

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

Юбілеі

СА СПАЗНЕННЕМ НА МЕСЯЦ

70-годдзю Інбелкульта было прысвечана нядаўняе пасяджэнне Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Францішка Скарыны. Адкрываючы мерапрыемства, доктар філалагічных навук Адам Мальдзіс зазначыў:

— Мы не спяшаліся праводзіць урачыстае пасяджэнне. Спадзяваліся, што юбілей будзе адзначаны на больш высокім узроўні. На вялікі жаль, юбілей Інбелкульта застаўся незаўважаным ні нашым парламентам, ні Акадэміяй навук... Вось і рашылі мы са спазненнем узяць ініцыятыву ў свае рукі.

Даніну павагі Інбелкульту аддаў у сваім выступленні член-карэспандэнт Акадэміі навук Рэспублікі Беларусь Міхась Мушынскі. Толькі ў галіне літаратуразнаўства спадчына супрацоўнікаў Інбелкульта настолькі вялікая, што, здаецца, працавала ўстанова многія і многія дзесяцігоддзі. На самай жа справе Інстытут беларускай культуры праіснаваў усяго нямногім больш за шэсць гадоў.

Шмат было зроблена Інбелкультам і ў галіне мовазнаўства. Была распрацавана беларуская навуковая тэрміналогія (з 1922 па 1930 гады былі ажыццёўлены 24 выпускі «Беларускай навуковай тэрміналогіі»). І сёння, дзякуючы супрацоўнікам Інбелкульта, мы можам зазірнуць у цікавыя, арыгінальныя выданні: «Беларуска-расійскі слоўнік» М. Байкова, «Працы Акадэмічнай канферэнцыі па рэформе беларускага правапісу і азбукі», «Спроба лінгвістычнай геаграфіі Беларусі» П. Бузука.

Гаворку пра месца і ролю Інбелкульта ў гісторыі беларускай навукі прадоўжыў акадэмік Мікалай Барысевіч. Вучоны расказаў пра тое, з якімі пакутамі ідзе да чытача калектыўная манаграфія, прысвечаная папярэднікам АН Рэспублікі Беларусь.

Цёплае слова пра супрацоўнікаў Інбелкульта сказаў міністр народнай адукацыі Рэспублікі Беларусь Віктар Гайсёнак. Ён адзначыў, што ў тыя гады ў навукоўцаў былі самыя цесныя сувязі са школай. Гісторык Шыбека расказаў пра жыццёвыя рэаліі, у якіх працавалі інбелкультаўцы: нястачы, непаразуменні з кіраўніцтвам рэспублікі і Цэнтра і інш.

Шкада, канешне, што 70 угодкі Інбелкульта не сталі нацыянальным святам. Але добра, што адметна і ўрачыста юбілей адзначыў Скарынаўскі цэнтр.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

У чацвер, 13 лютага, у двары Беларускага дзяржаўнага універсітэта адбыўся мітынг выкладчыкаў менскіх вышэйшых навучальных устаноў. На яго былі запрошаны таксама народныя дэпутаты розных узроўняў.

У прыватным інтэрв'ю старшыня прафкама БДУ Анатоль Паўлаў сказаў: «Галоўнае — звярнуць увагу Вярхоўнага Савета, Урада і ўсяго грамадства на праблемы вышэйшай школы... Склалася думка, што выкладчыкі і навуковыя работнікі ВНУ нічога не робяць. Але гэта не так, бо на іх плечы кладзецца цяжар навуковай і выхаваўчай працы. Цяпер у нашай краіне крызіс адукацыі, бо нават вучні сярэдніх школ не зацікаўлены вучобай. Навошта ім добра вучыцца ў школе, а потым у інстытуце, калі шафёр аўтобуса зарабляе болей за прафесара».

Галоўнае патрабаванне выкладчыкаў да парламента спадар Паўлаў сфармуляваў так: «Як мага хутчэй прыняць закон пра вышэйшую адукацыю ў поўным аб'ёме, прыняцце якога, дарэчы, з усялякімі скарачэннямі плануецца аж на 1994 год».

На мітынгу выступіў народны дэпутат Рэспублікі Беларусь Яўген Новікаў, які падкрэсліў, што цяпер, у час агульнай прыватызацыі, усе, хто стаіць блізка да размеркавання матэрыяльных каштоўнасцей, ствараюць сабе першапачатковы капітал дзеля пераходу да рынку, а тыя, хто рухае навуку наперад і хто стварае гэтыя матэрыяльныя каштоўнасці, зноў застануцца «на бабах».

І яшчэ адна цікавая дэталь: для аховы мітынгу былі зняты з заняткаў па фізкультуры студэнты БДУ, а павязкі ім выдалі колеру чырвона-зялёнага сцяга былой БССР.

У Ашхабадзе ведаюць беларускую мову

У 1986 годзе выйшла кніжка «Раскажы жывым», аўтар якой — кандыдат медыцынскіх навук Давід Захаравіч Каган. Яго, вайсковага доктара, вайна застала ў Гродне 22 чэрвеня 1941 года. На трэці дзень вайны каля вёскі Лунна яго паранілі. Давід Захаравіч трапіў у шпіталь, а пасля — у палон. Пра палон, пра тое, як ён змагаўся за свабоду ў атрадзе беларускіх партызан на тэрыторыі нашага Мастоўскага раёна, і апавядае ў сваёй кніжцы Д. З. Каган.

У гэтым годзе рэдакцыя нашай раённай газеты «Зара над Нёманам» у дванаццаці нумарах друкавала найбольш цікавыя часткі яго кнігі ў перакладзе на беларускую мову, а мы перасылалі іх Давіду Захаравічу ў Ашхабад. Мы яму пісалі, што калі ён не зможа прачытаць па-беларуску, то мы для яго зробім пераклад, які ў наступным лісце прышлём яму. Але якое было наша здзіўленне, калі праз некаторы час мы атрымалі ліст на беларускай мове. Давід Захаравіч пісаў, што ніколі не забудзе Беларусь, з якой звязаны самыя гераічныя гады яго жыцця, нашу мову.

Аляксандр ЕРЧЫК,
вучань 7 класа Луннянскай сярэдняй школы.

Меркаванні

У нас свой шлях

У СЁЛЕТНІМ ПЯТЫМ НУМАРЫ «НАШАГА СЛОВА» БЫЎ НАДРУКАВАНЫ АРТЫКУЛ ЭРНЭСТА ЯЛУГІНА «НАЗАД, У «ЗАЛАТЫ ВЕК» ПРАВАПІСУ?». ЧЫТАЧЫ ЯГО ЗАЎВАЖЫЛІ І АДГУКНУЛІСЯ.

Вітаю спадара Эрнэста Ялугіна, аўтара матэрыялу «Назад, у «залаты век» правапісу?»

Дазвольце з Вамі не пагадзіцца. Вы лічыце, што такім чынам, захаваўшы пакалечаны правапіс, мы «наблізімся» да Эўропы? Вы пішаце, што йснуе шмат моваў, дзе напісаньне й маўленьне не надта разыходзяцца. І прапануеце Беларусі браць прыклад з Эўропы. Але, здаецца мне, Вы правялі вельмі няўдалую паралель. У гэтых краінах (маюцца на ўвазе Англія, Францыя), колькі я ведаю, з мовай карэннага насельніцтва ўсё добра. А ў нас нават на радыё й тэлебачаньні ўпарта вымаўляюць «мелкія партыі тавару»; замест «шмат» ці «багата» ахвотней кажуць «многа»; слова «блага» ўжываюць у значэньні «добра»... Адзінкі, адзінкі вымаўляюць, як трэба, і «сьнег», і «сьмерць», і «пасьля», супраць каторых Вы так кпліва выступаеце.

Вам надта недаспадобы «разбуханьне» мовы. У чым справа? Атрамант (чарніла!) дарагі? Шмат паперы зьвядзецца пры такім правапісе? Магчыма,— кожны па-рознаму глядзіць на гэты сьвет, хоць і бачаць адно.

Уласна мне не вядома, каб нехта вельмі захапляўся «дасканаласьцю» «наркамаўкі», але затое ведаю шмат людзей, якія, першы раз пачытаўшы друкаванае «тарашкевіцай», адзначылі яе лёгкасьць, прыемнае гучаньне. Не сакрэт, што родную мову ад нараджэньня чуюць на Беларусі нямногія. Адкуль жа потым ведаць, што сапраўды наша мова адна з самых мілагучных, вельмі гнуткая, сьпеўная? У школе ж «як пішацца, так і чытаецца». І яшчэ: як хочацца, так і пішацца.

А як наконт таго, што нават на слых вельмі заўважна, хто піша «наркамаўкай», а хто «тарашкевіцай»? Ці таго, што беларусы, упарта не хацеўшыя ведаць родную мову, пачуўшы яе ў непакалечаным варыянце, пачынаюць цягнуцца да яе? Цікавую рэч Вы гаворыце: «тарашкевіцай» пішуць (а значыць, і гавораць) у асноўным дурненькія маладзенькія дэлэтанты ды тыя, хто зьбіраецца зрабіць сабе на гэтым кар'еру. (Цікава! але наколькі я бачу, у нашай краіне парадоксаў, нядаўняй калёніі Расеі, з-за беларускай мовы, ці то «наркамаўкі», ці то «тарашкевіцы», пакуль што беларусу адны непрыемнасьці). Магчыма мне падалося, але тут, па-мойму, гаворыць звычайная боязь. І ня новага... Проста перамен, зрухаў, зьмен.

А наконт кадраў, якім у выпадку пераходу на «новую мову» прыдзецца вывучаць яе як замежную, па-мойму, не зусім сур'ёзна. Дзеля «Навінаў Адраджэньня» ці «Бярозкі» гэта не падалося вельмі страшным. А што, уласна, страшнае ў гэтай «тарашкевіцы»? Сучасны правапіс ды яшчэ тузін асноўных няцяжкіх правілаў. Пару тыдняў трэніроўкі й ня болей. А калі Вы, шаноўны галоўны рэдактар, супраць саміх мяккіх знакаў, дык ёсьць іншы варыянт: на Беларусі шырока й даволі працяглы час ужывалася «лацінянка», дзе мяккасьць абазначалася рысачкай над літарай. Да ўсяго яшчэ «лацінянка» й больш адпавядае нашае мове. Да прыкладу: «ганак» і «грыб». Дзе «г» фрыкатыўны, а дзе выбухны? У «лацінянцы» ж гэтыя гукі абазначаюцца рознымі літарамі.

Да чаго я хілю размову? Не, я не прапаноўваю «Нашаму слову» пераходзіць на «лацінку» ці «тарашкевіцу». Газэта нічога не набудзе й нічога не страціць, можа толькі акрамя таго, як яна гучала б пры чытаньні ўголас. Справа ў іншым. Як бы там не было, што б ні казалі, але «наркамаўцы» патрэбна замена. Як мне здаецца, супраць перагляду правапісу можна выступаць толькі з тых пазыцый, як, напрыклад, супраць вяртаньня Беларусі яе сапраўдных межаў, яе сапраўдных герояў. «А навошта? Раз ужо так склалася, значыць, так і трэба...» — часьцяком чуецца ад «тыповых беларусаў», ціхіх, талерантных, цярплівых, пакорліва згодных з уладамі. Але, паверце, гэта толькі знешне. Бо ня моўкнуць «размовы на кухнях» пра ўсе пытаньні, якія чамусьці ўжо здаюцца вырашанымі. Няўжо й надалей будзем дарыць сваіх пісьменьнікаў ды кампазытараў палякам ды расейцам? Колькі будзем ім жа ды Летуве раздарваць зямлю Беларусі? Што ўзамен? Вуліцы Суворава, Мураўёва, Румянцава, правапіс расейскага кшталту ды сьвядомасьць таго, што ня гледзячы на агалошаную незалежнасьць, псіхалёгічна мы засталіся нечыяй калёніяй. Украйна не схацела быць Малою Русьсю. Мы ж, як і раней, яе «частка». І ня толькі ў марах неафашыстаў кшталту Жырыноўскага, на жаль... Тэрмін «Русь» даўно перастаў абазначаць, як некалі, славянскае паходжаньне народаў, і атаясамляецца ня йначай як з Расеяй. Вось і атрымліваецца, што нават у самой назве нашай Бацькаўшчыны ўжо ляжыць няволя.

Гэтая няволя й у нас саміх. Нехта як чорт ладану баіцца слоў «Менск», «яйка», «марозіва», «ровар», «кіроўца», аддаючы перавагу «Мінску», «яйцу», «марожанаму», «веласіпеду», «вадзіцелю». Нехта крычыць: «Паланізмы!» Між тым, калі добра разабрацца, то шмат якія «паланізмы» маюць беларускія карані. Напрыклад, «кіроўца» — «водитель» («кіраўнік» — «руководитель»).

Вось і стракацяць нашы вуліцы ганебнымі прозьвішчамі; чужынскія словы ўжываем як свае, забыўшыся на родныя; свае землі лічым «исконно-русскими» ды польскімі й літоўскімі; на бел-чырвон-белы сьцяг дагэтуль глядзім як на «атрыбут бэнээфаўцаў» (ёсьць і такое!)... Адным словам, поўным ходам крочым на Захад... праз Усход.

І ўсё ж такі, можа больш дасканалага правапісу ня хочуць ні тыя, хто не шапялявы, а проста тыя, хто «касная-зыкі» й ня хоча прызнаць гэтага?

На Ваша ж пытанне: «...па азіяцкаму ці еўрапейскаму шляху» рушыць, якое было пастаўлена ўжо ў форме гатовага адказу, як у «старыя добрыя часы», я ўжо адказала для сябе: на Захад, ды не азіяцкай дарогай.

А людзей, якія пішуць (і мовяць) «тарашкевіцай», Вы дарма ганьбіце. Сярод іх ёсьць выдатныя асобы (ды іх большасць), чыіх імёнаў ня трэба пэцкаць. Калі большасьць сьвядомага беларускага грамадзтва й інтэлігенцыі ёю карыстаецца, то нешта ж гэта кажа ў яе абарону.

І, нягледзячы на ўсю прывабнасьць прапановы не вяртацца да Тарашкевічавых правапісных норм, мне б не хацелася, каб мае дзеці, як той Пушкін, авалодалі спачатку чужой мовай, а потым на сваёй пялі пра Беларусь.

Усяго добрага!

З павагай
Арыя ГАТАЛЬСКАЯ
з Гомелю.

НАВОШТА АНАНІМНА?

У рэдакцыі зазваніў тэлефон. Здымаю трубку і чую мужчынскі голас: **«Хачу выказаць сваё абурэнне. Прачытаў у пятым нумары «Нашага слова» артыкул Ялугіна «Назад, у «залаты век» правапісу?». Калі ўжо галоўны рэдактар піша такое, дык вы — здраднікі беларусаў, і я больш вашу газету выпісваць не буду. Усё!» І бразнуў трубкай, як прыпячатаў. Павольна прыходжу ў сябе. Хочацца нешта сказаць, але каму? Хто ён, гэты ананім? Спрабую ўявіць яго: калі нас ён назваў здраднікамі, дык, пэўна, сябе лічыць патрыётам, чалавекам смелым (не пабаяўся выказаць абурэнне), дасведчаным і культурным (разбіраецца ў пытаннях граматыкі і гаворыць на роднай мове). Але ж які ён смелы, калі пабаяўся назваць сябе? Пра дасведчанасць яго судзіць не бяруся, бо ніякіх аргументаў у абвяржэнне артыкула ён не прывёў і ніякіх уласных думак не выказаў. А ці можа служыць пацверджаннем яго культурнасці абраза супрацоўнікаў рэдакцыі ці пагроза не выпісваць газету? Нешта непрывабная карціна атрымліваецца: ананімны тэлефонны званок, беспадстаўнае прычэпліванне ярлыкоў, абраза, нежаданне слухаць другіх. Ці ж можна гэткім чынам змагацца за свабоду і шчасце свайго народа, адстойваць яго самабытнасць, далучаць да сусветнай культуры? На маю думку, шаноўны ананім, беларусы былі б Вам больш удзячныя, калі б Вы выказалі свае меркаванні з адкрытым забралам, спакойна і аргументавана. Як гаворыць Зянон Пазьняк, мы ж цывілізаваныя людзі.**

Алена КАЗАЧОК.

Дзякуючы энтузіястам

Няпросты шлях адраджэння беларускай мовы і культуры. Колькі перашкод, непаразумення, абыякавасці з боку тых, хто яшчэ не далучыўся да святой справы, для каго яна яшчэ нейкая другасная, абстрактная, а часам нават «нацыяналістычная», «злачынная». І вельмі радуе, што, дзякуючы суполкам ТБМ, прыхільнікаў роднай мовы ўсё большае і большае. Адчуванне сваёй неабходнасці рухае радай Таварыства беларускай мовы Савецкага раёна Менска, якой кіруе кандыдат гістарычных навук, народны дэпутат РБ Трусаў Алег Анатольевіч.

За два гады існавання ТБМ радай Савецкага раёна ажыццёўлена шмат цікавых задумак. І ў першую чаргу — стварэнне нядзельнага беларускамоўнага ліцэя. Ідэя стварэння ліцэя належыць Алегу Трусаву і пад яго кіраўніцтвам ажыццёўлена. Нямала намаганняў прыйшлося прыкласці, былі і моманты адчаю, калі здавалася, што не перамагчы магутных бюракратычных рагацін, але заўсёды знаходзіліся людзі, якія разумелі і працягвалі руку дапамогі. Гэта ў першую чаргу чулыя людзі з Міністэрства адукацыі, як Яўген Бандарэнка, Аляксандр Казулін, Лілія Анціна і іншыя. Зараз ліцэй працуе пры Беларускім гуманітарным адукацыйна-культурным цэнтры. У ім выкладаюць Вінцук Вячорка, Анатоль Сідарэвіч, Аляксей Рагуля, Павел Лойка, Вячаслаў Ракіцкі, Павел Царашковіч і іншыя, якія не шкадуюць сіл і свайго часу на неадкладную справу — навучанне і выхаванне моладзі, абуджэнне яе нацыянальнай свядомасці.

На тэрыторыі Савецкага раёна працуе Беларуская дзяржаўная політэхнічная акадэмія. Але ў гэтай навучальнай установе доўгі час нічога беларускага не было, пакуль не ўзяўся за справу дацэнт Шастаковіч Анатоль Васільевіч, член рады, выкладчык філасофіі і этыкі на беларускай мове. Да яго далучыліся калегі-паплечнікі: Сухая Тамара Аляксандраўна, Трацякевіч Васіль Якаўлевіч — выкладчыкі матэматыкі, Самайлюкевіч Уладзімір Аляксандравіч — загадчык кафедры педдысцыплін. Так утварылася пры Політэхнічнай акадэміі Таварыства беларускай мовы.

Сябры Таварыства склалі руска-беларускі матэматычны слоўнік (калектыў аўтараў Гудзень Н. Я., Траццякевіч В. Я., Еўдакіменка Р. М.), «Руска-беларускі фізічны слоўнік» на 20000 слоў (пад рэд. Самайлюкевіча У. А.), «Архітэктурна-будаўнічая тэрміналогія» (пад рэдакцыяй Кожара В. І.). Складаюцца канспекты і планы заняткаў па матэматыцы для выкладання па-беларуску. Стаіць праблема стварэння кафедры беларускай мовы. Таварыства спадзяецца, што кіраўніцтва Політэхнічнай акадэміі ўважліва паставіцца да гэтага пытання. На жаль, як паведамляюць сябры Таварыства, з боку рэктарата

У суполках ТБМ

яны не заўсёды знаходзяць падтрымку і паразуменне.

Анатоль Васільевіч Шастаковіч лічыць, што справа адраджэння мовы ішла б больш спорна, каб на роднай мове загаварыў увесь парламент, дзяржаўныя ўстановы, каб яна ўвайшла ў сферу абслугоўвання. І тады б само жыццё прымусіла кожнага ўзяцца за авалоданне мовай. Руская ж мова таксама некалі ўваходзіла зверху. І пануе. А родная мова прыбіта, затаптана. Ці не прыйшла пара ўшанаваць яе, як маці, за слёзы, пакуты, за песні ля дзіцячай калыскі, за чуласць і спагаду?

Пералік добрых спраў рады ТБМ Савецкага раёна будзе няпоўным, калі не ўспомніць пра цудоўнае масавае свята на Цнянскім вадасховішчы, прысвечанае 500-годдзю Францыска Скарыны, навагодні дзіцячы ранішнік на беларускай мове, арганізаваны радай у сярэдняй школе № 130, падарожжа настаўнікаў у Жыровічы, выступы сяброў рады ў друку, конкурс па гісторыі Радзімы, праведзены газетай «Піянер Беларусі» пад кіраўніцтвам Алены Трусавай. Шмат намаганняў прыкладалі ў гэтых справах сябры рады: загадчыца аддзела культуры газеты «Голас Радзімы» Таццяна Антонава, загадчыца РМК Савецкага райана Вінакурава Ніна, настаўніца беларускай мовы сярэдняй школы № 20 Адзярыха Людміла, настаўніца сярэдняй школы № 66 Боган Таццяна, выкладчык БДУ Вячаслаў Каладзінскі, бібліятэкар МРТІ Коваль Ірына і іншыя.

Ала КАЖЭРА.

Беларускае Адраджэнне ў святле друку

Кожнаму свой гуж

У «Народнай газеце» пад рубрыкай «Я хачу вам сказаць...» надрукаваны артыкул прафесара кафедры інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі Беларускага эканамічнага універсітэта Мікалая Савіцкага «Ці толькі на бульбу мы багатыя?». У ім гаворыцца пра хібы нашай эканомікі, якія чамусьці ўсе абыходзяць увагай.

Пачаць хоць бы з савецкай адукацыі — яна атрымана намі ў абыход усіх здабыткаў навукова-грамадскай думкі нашых продкаў і сучаснага цывілізаванага свету. Адсюль нашы многія перакосы ў эканоміцы: спачатку вырошчваем ураджай, затым яго знішчаем, добрыя землі запускаем, а дрэнныя меліярыруем і г. д. А ўзяць нашу нацыянальную свядомасць. У японцаў і немцаў на гэтым фактары трымаюцца ўсе поспехі. А ў нас нізкі яе ўзровень вядзе ў бездань самазнішчэння. Таму аўтар робіць вывад: урад павінен весці свой народ па шляху нацыянальнага выратавання.

Часта можна пачуць і спасылкі на нахабства мафіі. Але ж цяжка паверыць, што ўрад не мае да яе дачынення. Чым вышэйшая пасада, тым большая ўласнасць і, зразумела, сувязь з мафіяй. Урад не наводзіць парадку ў гандлі сыравінай і яе спажыванні, у пытаннях прыватызацыі, развіцця культуры. «Што гэта за ўрад, газета якога выходзіць не на дзяржаўнай мове свайго народа? — піша М. Савіцкі і дадае: — Пытанняў можна ставіць шмат. Як кажуць, лягчэй ставіць пытанні, чым іх вырашаць. Згодзен. Але ж кожнаму свой гуж. А калі ўзяўся за гуж, то не кажы, што не дужы».

А. С.

Госць рэдакцыі

Нядаўна наведаў рэдакцыю сакратар часопіса «Полацак» (Кліўленд, ЗША) спадар Міхась Белямук. Яго жыццёвыя дарогі досыць тыповыя для паўночнаамерыканскай эміграцыі. **Нарадзіўся Міхась Белямук у 1924 годзе ў вёсцы Высокае, што на Брэстчыне. У час Другой сусветнай вайны трапіў у Нарвегію, адтуль — у Нямеччыну, а пасля — у Злучаныя Штаты Амерыкі. Пасяліўся ў г. Кліўлендзе (штат Агаё). Каб зарабіць на жыццё, даводзілася цяжка працаваць на фабрыках і заводах. Нямала прыклаў намаганняў, каб авалодаць англійскай мовай. Усё жыццё цікавіўся гісторыяй Беларусі, гісторыяй Полаччыны, Тураўшчыны, Вялікага княства Літоўскага. Вучыўся на гістарычным факультэце ў г. Калумбусе.**

У 60-х гадах завязаў актыўную перапіску з вядучымі гісторыкамі Беларусі, у тым ліку з М. Ермаловічам, Г. Штыхавым. У выніку і ў яго з'явіліся навуковыя працы і артыкулы па гісторыі Беларусі. Сярод іх — «Вытокі беларускіх пячаткаў», «Эмблема на шчыце герба «Пагоня» і іншыя.

Два гады назад Міхась Белямук стаў працаваць адказным сакратаром незалежнага часопіса «Полацак», які выдаецца на сродкі Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы імя Жыровіцкай Божай Маці ў Кліўлендзе.

У гутарцы з карэспандэнтам «Нашага слова» спадар Белямук спыніўся на некаторых недахопах часопіса «Полацак», у прыватнасці гаварыў пра друкарскія памылкі і няякасныя фотаздымкі, вузкае кола эміграцыйных аўтараў, два віды правапісу. Разам з тым ён паведаміў, што сёлета плануецца выдаць да часопіса «Полацак» дадатак «Зборнік гістарычных матэрыялаў» аб'ёмам каля 250 старонак. Спадар Белямук таксама паведаміў, што ён упаўнаважаны губернатарам штата Агаё Джорджам Вайновічам весці перамовы аб наладжванні эканамічных сувязей і першыя крокі ў гэтым накірунку ўжо зроблены.

На заканчэнне гутаркі Міхась Белямук пажадаў творчаму калектыву «Нашага слова» і яго чытачам поспехаў на ніве Адраджэння.

Л. БАРШЧЭЎСКАЯ.

Нашы інтэрв'ю

У рэдакцыю пачалі тэлефанаваць рашучыя маладыя чытачы:

— Часопіс «Бярозку» бачылі? А вы чаго марудзіце? Бярыце прыклад!

Бачылі, чыталі. Сапраўды, неардынарная падзея — папулярны беларускі дзіцячы часопіс раптам пераводзіць свае старонкі (не адну ці дзве) на «тарашкевіцу». Ці дакладней — на «фронтаўку».

Уперад — значыць, назад? Альбо Ці каштуе нешта горкая сляза хоць адной дзяўчынкі?

АДНА справа, калі на газетна-часопісны рынак прыходзіць новае, «неафіцыйнае» выданне і гэтак, «рэвалюцыйным» шляхам, уводзіць на сваіх старонках правапіс па свайму густу. Зусім іншая, калі такое робіць часопіс, які цесна звязаны з адукацыйным комплексам рэспублікі і ўжо мае дзесяцігоддзямі напрацаванае стылявое (і правапіснае) аблічча. Нарэшце — чытацкае кола, дзе пакаленне пакаленню — бацькі дзецям — перадаюць эстафетна любоў і павагу да «свайго» часопіса.

З нагоды ўтворанай бярозкаўцамі «рэформы» гутарым з адказным сакратаром рэдакцыі часопіса Максімам Клімковічам.

— Максім, з аднаго боку, «Бярозка», безумоўна, ужо даўно з часопіса піянерска-цімураўскага ўхілу ператварылася ў даволі арыгінальны і цікавы штомесячнік для дзяцей. Прычым, выкарыстоўваючы «афіцыйны» правапіс, пры дапамозе якога, аказваецца, можна пісаць сучасныя і цікавыя творы. З другога — цяперашняя нечаканая метамарфоза.

— Змены на старонках часопіса прыйшлі разам са зменай асноўнага складу рэдакцыі. Новыя людзі якраз і ёсць адна з галоўных прычын стварэння таго духу, які нясе чытачам «Бярозка» зараз. І ўсё ж часопіс захаваў пераемнасць традыцый. Мы нават і думкі дапусціць не можам, напрыклад, аб змене назвы. «Бярозка» — ледзь не адзіная нейтральная назва з дзіцячых часопісаў былога СССР. Да таго ж і мы самі — выхаванцы той, ранейшай «Бярозкі». Але кепскім з'яўляецца вучань, які не лічыць сябе разумнейшым за настаўніка і не спрабуе рабіць нешта інакш.

— Перайсці на «тарашкевіцу» «явачным» парадкам — значыць, быць разумнейшым і больш прагрэсіўным за папярэднікаў?

— Пачалося ўсё не толькі з таго, што, маўляў, мы, прадстаўнікі рэдакцыйнага калектыву, за граматыку Тарашкевіча. Пэўнае кола аўтараў, прадстаўнікі рэдкалегіі адчулі, выразна заўважылі — наспеў час для такога пераходу. Вось і ў шэрагу менскіх школ, дзе вучацца і нашы дзеці, у некаторай ступені склалася канфліктная моўная сітуацыя.

— Нават канфліктная?

— Так, бацькі дома вучаць «тарашкевіцы», а настаўнік беларускай мовы выпраўляе ў класе нібыта памылкі. А дзеці ж робяць іх, «памылкі», свядома, бо зрабілі крок наперад.

— Парадаксальна, праўда? Вярнуцца назад — значыць зрабіць крок наперад. Без цвёрдай дамоўленасці з грамадскасцю...

— Як вядома, у людзей існуе пэўны давер да друкаванага слова. Вось мы і рашылі паспрабаваць паказаць, што ёсць ужо сёння такая магчымасць — пісаць «тарашкевіцай». А для вучняў наш часопіс зараз як бы аргумент у адстойванні сваёй пазіцыі.

— Нешта гэты аргумент нагадвае свядомае падбухторванне: не верце, дзеці, настаўніку, бо ён рэтраград і... — і маладое пакаленне «за»?

— Не абышлося без камічных сітуацый. Не так даўно рэдакцыя атрымала ліст ад дзяўчынкі з вясковай школы. Малая напісала, што заўжды чытае часопіс з апошняй старонкі.

— З больш займальнага.

— Дык вось, пачала праглядаць «Бярозку» на «тарашкевіцы» і вельмі ўстрывожылася за свой стан: ці не звар'яцела часам, бо ўсюды сустракала ў тэксце нешта нязвычнае — мноства мяккіх знакаў, іншыя, чымся было, канчаткі слоў, замест «і» стаіць «ы» і гэтак далей. Пайшла дзяўчынка назаўтра ў школу, а там якраз трэба пісаць на роднай мове сачыненне. А ў галаве, прызнаецца, пасля ўчарашняга чытання ўсё перабыталася. А як вынік — двойка за граматычныя памылкі. І, вядома, слёзы. Канешне, выдатніца — і раптам двойка...

— Слёзы, значыць. У Дастаеўскага ёсць выказванне, якое стала крылатым: ніякі прагрэс не варты нават адной горкай слязы дзіцяці. А калі суаднесці яго са згаданай сітуацыяй: эксперымент «Бярозкі» варты дзіцячых слёз? А мо ўсё ж удасканальваць правапіс ці вяртацца да любага некаму мінулага не гэтак па-бальшавіцку? Няўжо трэба абавязкова ствараць канфрантацыю, адкідваць убок вопыт настаўнікаў-практыкаў ды навукоўцаў-спецыялістаў у галіне правапісу?

— Па-першае, хачу заўважыць: у самым пачатку таго лістападаўскага нумара «Бярозкі» мы змясцілі «Дзесяць памятак беларускага правапісу». Асноўныя правілы закладзены якраз у іх. Па-другое, давайце не будзем ідэалізаваць нашых навукоўцаў. Пакуль яны збяруцца да сур'ёзнай дыскусіі, грамадства ўжо само паспее да рэформы. Ды і пагадзіцеся, граматыка ўсё ж не павінна вызначацца пастановамі ўрада. Граматыка ёсць не што іншае, як грамадская дамоўленасць. Як мараль.

— Значыць, прыкмета грамадскай дамоўленасці, як вы кажаце, вось гэтак «рэвалюцыйна» кожнаму выданню рашуча ўводзіць той правапіс, які рэдакцыя з рэдкалегіяй палічаць на дадзены момант найбольш прагрэсіўным? Вы — «фронтаўку», а нехта яшчэ — і лацінку, напрыклад.

— Я асабіста ўпэўнены, што рэформа адбудзецца. Угледзьцеся ў існуючыя нормы. Мы пішам «нонсенс», хаця ў тым жа слоўніку маем напісанне нашага слова «сэнс». Дык ці не губляем па дарозе ад нонсенса да кансенсуса нешта роднае, беларускае? Вось і давайце ад парадоксаў і здзіўленняў пройдзем дарогай паразумення, знойдзем наш нацыянальны граматычны «кансенсус», толькі ўжо цераз літару «э».

— Прычым вы настойваеце, каб гэтае «э» ўсё ж належала вам. Ну, а як вы абыходзіцеся з дзіцячай поштай? Няўжо хлопчыкі і дзяўчынкі пішуць у «Бярозку» згодна правілам Тарашкевіча?

— Ёсць і тыя, хто піша «тарашкевіцай». Праўда, яны пісалі так і раней, да нашай бярозкаўскай «рэформы». Прызнаюся, пошта наша не надта змянілася ў гэтым плане. Хіба што атрымалі шмат віншаванняў.

— Гэта колькі: сотню, тысячу?

— Заўважце такую дэталь. Літаральна палова лістоў, дасланых у «Бярозку», не вельмі блізкая і да «саўнаркамаўскай» граматыкі.

— Вядома. Пішуць жа вучні.

— Тут іншае. У школе ж многія вучні, якія атрымліваюць выдатныя адзнакі, нават на ўроках роднай мовы і літаратуры адказваюць настаўніку па-расійску.

(Заканчэнне на с. 4).

Уражанні

І сорам і боль наш

Чалавек горш сабакі?.. Не падумайце, што я лаю кагось, абражваю немаведама за што. Не, я проста хачу нарэшце зразумець тое, што ўжо даўно ніяк не месціцца ў галаве. Падумайце самі: сабака ніколі не гаўкае на чалавека, які яго корміць. Не толькі сабака — нават воўк або леў захоўваюць на ўсё жыццё ўдзячнасць да таго, хто дапамог у бядзе, хто карміў ці даглядаў. А чалавек, істота разумная, часта парушае гэты, здавалася б, агульны для ўсіх зямных стварэнняў, закон. Адно цешыць — такіх людзей няшмат. Да іх я адношу некаторых «партфельшчыкаў», а таксама пісакаў і агітатараў, што прадаліся за іудавы срэбранікі каманднай алігархіі. Гэтыя прадажныя падпявалы, эмісары камісараў забыліся ці проста не лічаць патрэбным шанаваць таго, хто іх корміць, апранае і абувае, хто збудаваў для іх прасторныя кватэры, дачы і курорты. Гэтыя, з дазволу сказаць, «людзі» бессаромна абліваюць гразёю народ, яго культуру і звычаі, яго слаўную мінуўшчыну. Яны, не вагаючыся, фальсіфікуюць факты, чапляюць абразлівыя ярлыкі на нашых нацыянальных дзеячаў і патрыётаў, каб адно дагадзіць «інтэрнацыянальным» алігархам. Ужо і самі тыя алігархі сталі гісторыяй, а вернасць ім тойсёй захоўвае. Ды дзе! Многія ангельцы, французы, немцы, шведы і іншыя замежныя госці Беларусі дзівяцца: няўжо ваш урад не ведае мовы свайго народа? Ды адкуль ён такі? Ва ўсіх вашых гарадах пазакрываны родныя школы?!. Няўжо толькі за абарону роднага вас называюць «нацыяналістамі» і «ворагамі народа»?.. Сёння, у канцы дваццатага веку? Не можа такога быць! Беларуская Акадэмія навук, беларускія універсітэты і інстытуты не карыстаюцца нацыянальнай мовай?! Усё гэта выклікае сорам і боль у нашай душы. Боль і пратэст супраць тых, хто да гэтага часу служыць ценям старых гаспадароў, ловячы хоць якую нагоду выліць гразь на беларуса-працаўніка, які запатрабаваў роднай школы, на беларускага паэта, які ніяк не жадае прадавацца прайдзісветам, на вялікіх і ахвярных патрыётаў нашай зямлі — Каліноўскага, Іваноўскага, Аляхновіча і многіх іншых.

Іудавы срэбранікі шпаркім струменем плывуць ў перадвыбарных кампаніях, у часе нацыянальных свят ды іншых экстравыпадках. Людзі гэта знаюць і бачаць. Проста дзіву даешся, як можа народ цярпець такі нахабны і хамскі здзек, такое аплёўванне і прыніжэнне. Паспрабавалі б у Варшаве або ў Парыжы, Лондане, Празе аплёўваць ды прыніжаць нацыянальную мову,— там самі людзі, не чакаючы паліцэйскага, хутка паставілі б на месца такога нахабніка ці дурня. А ў нас адвернуцца ды маўчаць...

Апошнімі часамі ўжо не ўхваляюць «советский образ жизни». Цікава, чаму? Адзавіцеся, прадажныя пісакі. Ну хоць раз без іудавых срэбранікаў вытлумачце народу гэтую з'яву. Няўжо ж у вас поўнасцю вымерла сумленне? Бо я, напрыклад, магу памыліцца, калі скажу, што «советский образ жизни» — гэта паўсюдная галеча (акрамя камандных вяршынь), паўсюдная пустая балбатня, актыўнае спіхванне народа ў яму. Бачыце, мала Курапатаў і шматтысячных лагераў, мала Чарнобыляў, хімічнай атруты. Трэба давесці народ да поўнага вымірання. Вось тады прайдзісветы на голай зямлі будуць панаваць без перашкод.

Прашу прабачэння ў чытача: я так і не вырашыў для сябе пытання — сабака лепшы за двуногага звера ці не лепшы?

Андрэй ЧЭМЕР.

Юбілеі

Алесю ГАРУНУ — 105!

11 сакавіка споўнілася 105 гадоў з дня нараджэння Алеся Гаруна (Прушынскага Аляксандра Уладзіміравіча), беларускага паэта (1887—1920).

Нарадзіўся Алесь Гарун у Менску ў сям'і рамесніка. У 1902 годзе скончыў рамесніцкае вучылішча, працаваў у сталярных майстэрнях і на мэблевай фабрыцы ў Менску. У 1904 годзе стаў членам арганізацыі эсэраў-максімалістаў і вёў актыўную агітацыю сярод менскай вучнёўскай і рабочай моладзі. 4 сакавіка 1907 года ноччу Алеся Гаруна арыштавалі ў падпольнай друкарні на вуліцы Шырокай, дзе друкавалася лістоўка «Ко всем трудящимся», накіраваная супраць царскага самадзяржаўя. Паэта саслалі на 10 гадоў на катаргу ў Іркуцкую губерню, але Сібір не зламала яго волі ні паднявольным становішчам, бяспраўем, ні нечалавечымі ўмовамі жыцця, ні сухотамі. У верасні 1917 года Алесь Гарун вярнуўся ў Менск і стаў рэдагаваць газету «Беларускі шлях».

Друкавацца Алесь Гарун пачаў у 1908 годзе. Выступаў і пад псеўданімамі І. Жывіца, А. Сумны. Асноўныя матывы яго лірыкі — служэнне Айчыне, змаганне за волю. Вялікі ўплыў на творчасць паэта зрабіў фальклор. У 1918 годзе ў Менску накладам пяць тысяч паасобнікаў Алесь Гарун выдаў кнігу вершаў «Матчын дар». Суровы жыццёвы лёс прывёў паэта да заўчаснай смерці ад сухотаў 20 ліпеня 1920 года.

У 1988 годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла факсімільнае выданне кнігі Алеся Гаруна «Матчын дар», а ў 1991 годзе — кніга «Сэрцам пачуты звон», у якой сабрана ўся знойдзеная на гэты час творчая спадчына паэта.

Алесь ГАРУН

Мілая, родная старонка-маці!
Моцна цябе я і шчыра люблю,
Бедныя ніўкі твае, сенажаці
І нешчаслівую долю тваю.

Горам, матуля, цяпер ты замучана,
Стогнам спавіта ў сець з ланцугоў,
Рукі і ногі да слупа прыкручаны,
Ціха наругу ты зносіш, без слоў.

Толькі ж уцешся, матуля каханая!
Слуп твой патроху пачаў падгніваць,
Прыйдзе к нам воля святая, чаканая,
Сець з ланцугоў як пачнём разрываць.

ЖЫЦЦЕ

Жыве спакойна вол пад тым ярмом сваім,
Намуляў карк. Мазолі, скрозь мазолі!
Падкінуць сена жмут — яму й таго даволі.
І лёс мізэрны свой не назаве благім.

Цярпліва зносіць ён нявыгады жыцця:
Няхай яго часамі злаюць ліха,
Хай свішча страшна біч,— пакорліва і ціха
Ідзе разораю. Кіруе ім дзіця.

Жыві ж спакойна, вол, хадзі ў сваім ярме,
Цягай плугі і лій свой пот на пана,
Хаця не ведаеш, якая рэч пашана.
Нашто яна табе? Сляпому добра ў цьме,
Лягчэй ісці яму дарогаю жабрачай...

А ты — жывёлаў цар? Ці ж ты жывеш іначай?!

* * *

З. Б-ку

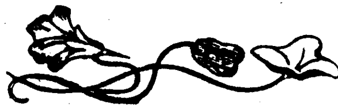
Хрыстос нарадзіўся! Хрыстос нарадзіўся!
Спяваюць у небе анелі:
Збавіцель для свету на свеце з'явіўся,
Збавіцель, якога не мелі!

«Хрыстос нарадзіўся!» Каб гэтая праўда
З'ісцілася, браце, сягоння...
Каб ўстала на свеце вялікая Праўда,
Што крыўду у цемры прагоне.

«Хрыстос нарадзіўся!» Ці ж мала мы чулі
Такую з нябёс абяцанку?
А вочы свае ледзь ад сну разамкнулі,—
Няма і не відна паранку!

«Хрыстос нарадзіўся!» А дзе ж яго знакі?
Цяпер я Тамаш і не веру.
Здаецца мне свет, як і быў, адзінакі,
А ў ім лютаванне над меру.

«Хрыстос нарадзіўся!» Не, хіба то будзе
Яго нараджэнне. Мы знаем,
Яго дачакаюцца іншыя людзі,—
Не мы дачакаем.

Ні на Арабскім Усходзе, а ў нас, бо захавалі яе беларускія татары.

Пра гэты мужны і прыгожы народ раней я ведаў толькі па публікацыях у перыядычным друку. Але вось па заданню рэдакцыі «Нашага слова» я наведаў вечар, прысвечаны аднаму з найважнейшых мусульманскіх святаў Аль-Ісра ўаль міра хадж, што ў перакладзе з арабскай мовы азначае «Начное падарожжа і ўзнясенне прарока на сёмае неба», і многае сам пачуў і пабачыў. Дадам яшчэ, што вечар гэты адбыўся ў менскім Доме літаратара. Упершыню тут прагучала не толькі арабская мова, але і словы святога намазу. Разам з членамі менскага Згуртавання беларускіх татар-мусульман маліліся іх шматлікія госці — студэнты з краін арабскага свету і Афрыкі, якія вучацца ў сталіцы Беларусі. Потым гучалі арабскія народныя і рэлігійныя песні, выступалі юнакі і дзяўчаты з Іарданіі, Алжыра, Йемена, Балгарыі і іншых краін свету.

Акрамя святочнай праграмы, была і дзелавая. Абмяркоўвалася набалелае пытанне — як паскорыць будаўніцтва мячэці ў Менску. Цяпер беларускія мусульмане маюць толькі адзін свой храм — у Іўі. Гэта пры тым, што яшчэ ў 1945 годзе на тэрыторыі рэспублікі дзейнічала чатырнаццаць мячэцяў. Ацалелі ў часе вайны з гітлераўцамі, а вось супроць «развітога» сацыялізму не ўтрымаліся.

Пра справы беларускіх татар я папрасіў больш падрабязна расказаць намесніка прэзідэнта Згуртавання Ібрагіма Барысавіча Канапацкага. Ён растлумачыў і тое, як апынуліся беларускія татары ў Доме літаратара. Дапамагло Менскае абласное аддзяленне культуры — выдзеліла тысячу рублёў на арэнду залаў.

— А ў Менску ж,— з гарыччу сказаў мой субяседнік, — была адна з лепшых мячэцяў. Разбурылі ўжо пасля вайны. Зараз на яе падмурку стаіць рэстаран «Юбілейны».

Аль-Кітаб гучыць па-беларуску

Чытаючы Аль-Кітаб, святое мусульманскае пісанне, можна аднавіць гучанне старажытнай беларускай мовы.

А Згуртаванне збірае грошы на будаўніцтва мячэці. Дарэчы, на нашу бяду адгукнуліся мусульмане з усяго свету. Вось і студэнты-замежнікі ў Менску сабралі больш як пяць тысяч рублёў.

— Дзейнасць Згуртавання распаўсюджваецца ў асноўным на Менск?

— На ўсю Беларусь. Вось нядаўна быў у Капылі, яшчэ і цяпер сэрца шчыміць.

— Што так?

— Разумееце, для кожнага мусульманіна месца, дзе пахаваны продкі,— мізар, ці могільнік, калі па-беларуску,— святое месца. Згуртаванне ўзяло іх пад сваю апеку. Дык вось у Капылі становішча мізара жудаснае — частка яго заарана, а побач з тымі могілкамі, што захаваліся, пабудавалі хлеў!

Вось так, хлеў на святым месцы. Побач з беларусамі і — разам з імі жывуць татары амаль шэсць соцень гадоў, з таго часу, як Вітаўт дазволіў ім тут пасяліцца. Першыя звесткі пра гэты народ на Беларусі датуюцца 1397 годам. Татары палюбілі сваю новую Айчыну і заўсёды служылі ёй верай і праўдай, упісалі нямала слаўных старонак у гісторыю Беларусі.

— Нашы продкі,— сказаў спадар Ібрагім Канапацкі,— разам са славянамі змагаліся супраць крыжакоў, былі пад Грунвальдам. Ці вазьміце такі факт: да Першай сусветнай вайны 1914 года на 13 тысяч татар, што жылі на тэрыторыі сучасных Беларусі і Літвы, прыходзілася 18 генералаў, а палкоўнікаў ды маёраў былі сотні. А ў той час афіцэры былі гонарам нацыі, грунтоўна адукаванымі людзьмі.

Ці вось яшчэ. Зараз гучанне, фанетычныя асаблівасці старажытнай беларускай мовы можна аднавіць, дзякуючы нашым святым кнігам, бо пісаліся хоць і арабскімі літарамі, але на беларускай мове! Так вось.

Усяго праз пяць гадоў сабраты беларусаў — татары будуць адзначаць 600-годдзе свайго існавання на новай радзіме. Яны рыхтуюцца. А вось афіцыйныя ўлады ставяцца да гэтага скептычна. На запытанне кіраўнікоў Згуртавання адносна таго, каб адзначыць юбілей, упаўнаважаны па справах рэлігіі на Беларусі спадар Жылінскі адказаў грэбліва: «Правядзенне свята даволі праблематычна».

Але, мяркуем, простыя беларусы думаюць пра гэта інакш: свята нашых суайчыннікаў татар — і наша свята.

Аляксандр БЕЛАВОКІ.

Уперад — значыць, назад? Альбо ці каштуе нешта горкая сляза хоць адной дзяўчынкі?

(Заканчэнне. Пачатак на с. 3).

— Я так зразумеў: над дзіцячай поштай вам даводзіцца працаваць і ў якасці перакладчыкаў. А вось матэрыялы, творы журналістаў, пісьменнікаў, вучаных на «саўнаркамаўцы»?

— У «Бярозцы» ўжо склалася даволі вялікае кола аўтараў, хто і раней пісаў па граматыцы Тарашкевіча. Так што наадварот: іх даводзілася «перакладаць» на «саўнаркамаўку». Канешне, ёсць аўтары, якія пішуць (і няблага) звычайнай, афіцыйнай граматыкай. Але яны ніколі не пярэчаць, калі перакладаем, правім іх творы згодна «тарашкевіцы».

— А куды падзецца? Ну, а друкары вас «разумеюць»?

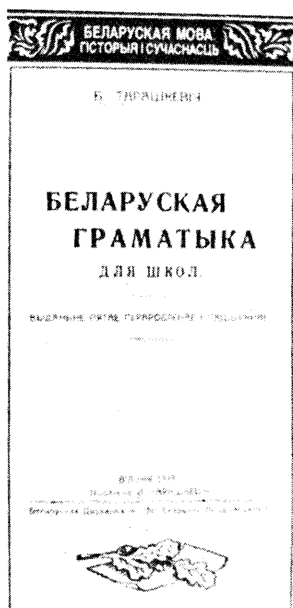
— Хаця мы трохі і пабойваліся, што ўзнікне шмат складанасцей якраз у гэтым, але атрымалася ўсё лепшым чынам. Хіба толькі карэктура першай «тарашкевічаўскай» «Бярозкі» была чорнай ад праўкі. Пасля ўсё наладзілася.

— Максім, апошняе пытанне. А раптам са студзеня 1993 года ці раней «Бярозка» наогул уздумае перайсці на лацінскі шрыфт?

— На вялікі жаль, у друкарні Беларускага дома друку няма наборнай касы з лацінкай.

Гутарыў
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

«Ёсць над чым падумаць...»

«Народная асвета» ажыццявіла факсімільнае выданне «Беларускай граматыкі для школ» Браніслава Тарашкевіча накладам 25 тысяч паасобнікаў. Такім чынам, кожны цяпер можа набыць гэту кнігу і пазнаёміцца са старым (дарэформенным) беларускім правапісам, што, безумоўна, дапаможа лепш арыентавацца ў правапіснай сітуацыі, якая склалася на сённяшні дзень.

У прадмове да пятага выдання падручніка Браніслаў Тарашкевіч пісаў: «...непавязаныя, паасобныя змены «на лепшае» могуць заграмадзіць і загарадзіць дарогу да сапраўды добрай рэформы.

Дзеля гэтага аўтар устрымаўся ад увядзення ў сваю Граматыку і тых змен, якія прыняла «Акадэмічная канферэнцыя па рэформе правапісу і азбукі», скліканая Інстытутам Беларускай Культуры 14 лістапада 1926 г. у Менску». І далей: «Есць над чым падумаць і папрацаваць, дык можна і трэба пачакаць, высцерагаючыся, каб лепшыя новыя дэталі не псавалі больш-менш неблагога цэлага, якое ўжо існуе».

Гэтыя словы акадэміка гучаць як папярэджанне не кідацца ў глумлівы вір гульні (няхай сабе і па-майстэрску арганізаванай) вакол роднага слова.

Кароткае ўступнае слова да факсімільнага выдання напісаў доктар філалагічных навук А. Падлужны. Праца Браніслава Тарашкевіча адкрыла выдавецкую серыю «Беларуская мова: гісторыя і сучаснасць». Працягам яе стане выданне зборніка «Жывая спадчына».

А. К.

Кароткі слоўнік эканомікі

БАНІФІКАЦЫЯ. Паходзіць ад познелацінскага слова «боніфіко» — паляпшаю. Як эканамічны тэрмін распрацавана ў Францыі. У Грамадзянскім праве — дадатак (надбаўка) да абумоўленай папярэднім пагадненнем цаной тавару, калі яго якасць акажацца больш высокаю.

БОНЫ. Ад лацінскага «бонус» — добры, зручны. Кароткатэрміновыя пазыковыя абавязацельствы казначэйства, муніцыпальных органаў і прыватных фірм, часова замяняюць разменную манету. Таксама могуць азначаць і папяровыя грошы, якія страцілі па нейкай прычыне сваю якасць быць сродкам плацяжу. Нас зараз цікавіць першае значэнне слова, бо ўрад Беларусі, здаецца, мае намер перад пачаткам прыватызацыі даць насельніцтву пэўную колькасць бонаў, каб такім чынам трохі кампенсаваць працу, укладзеную грамадзянамі ў вытворчасць раней.

РАЗМОЎНІК ВЕТЛІВАГА ГОСЦЯ

Гасцяванне ў Англіі

1. Я галодны.
   I am hungry.
   Ай эм хáнгрі.
2. Ці ты галодны?
   Are you hungry?
   А ю хáнгрі?
3. Не, я не галодны.
   No, I am not hungry.
   Ноў, ай эм нот хáнгрі.
4. Ці ёсць тут у наваколлі рэстаран?
   Is there is a restaurant araund here?
   Із зе іс э рестерóнт эрáўнд хіэ?
5. Гэта дэлікатэс.
   This food is delicious.
   Зіс фуд іс делішыус.
6. Ці смачна?
   Do you like it?
   Ду ю лайк іт?
7. Так, страва вельмі добрая. Вельмі смачна.
   Yes, it's very good. I like it very much.
   Ес, іт'с вэ́рі гуд. Ай лайк іт вэ́рі мач.
8. Прабачце, не магу гэта есці. Для мяне гэта нязвычна.
   I'm sorry, i can't eat it. I'm not used to it.
   Ай'м сорі. Ай кан'т іййт іт. Ай'м нот юзд ту іт.
9. Калі ласка, вазьміце яшчэ.
   Please, have some more.
   Пліз, хэв сам мо.
10. Не, дзякуй. Мне досыць.
    No, thank you. I've hab enough.
    Ноў, сэнк ю. Ай'в хэд інáф.
11. Ці хочаце чаго-небудзь напіцца?
    Would you care for something to drink?
    Вуд ю кэ фо сáмфін ту дрінк?
12. Ці магу папрасіць шклянку соку (малака)?
    May i have a glass of juce (milk)?
    Мэй ай хэв э глас оф джюс (мілк)?
13. Ці магу папрасіць кубачак кавы?
    May i have a cup of coffee?
    Мэй ай хэв э кап оф кóфі?

Дапытлівым

АКАННЕ

(Працяг. Пачатак у № 9).

Калі магло з'явіцца аканне ў нашай мове? «Гістарычны слоўнік беларускай мовы» (Мн., 1982) не падае, напрыклад, словаў *араць* ды вытворных ад яго: *арач, арэц, аратай, араво, арацьба* — усіх і не пералічыш. А таму можа склаціся ўражанне, што аканне зусім новае запазычанне беларускай мовы. Ды гэта не так. Але меркаваць даводзіцца паводле ўскосных фактаў. Як падаюць вучоныя, самы старажытны пласт слоўнікавага складу індаеўрапейскіх моваў Еўропы, да якіх належыць і беларуская, сведчыць пра высокую культуру апрацоўкі глебы народамі, якія ў навуцы прынята называць індаеўрапейцамі. (Ускосна пра гэта гавораць і старадаўнія беларускія абрады, што выконваліся ў час сяўбы і жніва, культ багіні-маці Маі. Гэты культ захаваўся ў нашым краі да сённяшніх дзён: амаль паўсюдна на Сёмуху ўпрыгожваюць хату маладымі дрэўцамі, а таксама бярозавымі і кляновымі галінкамі). І ўжо ў той час (другое — першае тысячагоддзе да н. э.) групы індаеўрапейскіх моваў розніліся як словамі (лексікай), так і гукавым складам.

Паводле акання, беларускае слова *араць* блізкае лацінскаму *аро-, -аре* (араць), грэчаскаму *аров* (ару), гоцкаму *ар'ян* (араць), тахарскаму *аре* (плуг) ды адрозніваецца ад іншых славянскіх адпаведнікаў. Ці не слушнае меркаванне ўкраінскага моваведа К. Німчынава, які гаварыў, што беларуская мова мела свае асаблівасці ўжо ў праславянскі перыяд?

(Працяг будзе).

Для дзяцей і дарослых

Алесь КІКЛЕВІЧ

Шмат, але мала

(Лінгвістычная казка)

АДНОЙЧЫ галодны Воўк бадзяўся па лесе ды натрапіў на Мужыка, які на паляне касіў траву.

— Гэй, Мужык, я цябе з'ем,— кажа Воўк.

— Ну добра, еш, але спачатку давай закусім: ты — перад ядой, а я — перад смерцю...

— Давай, — згадзіўся Воўк.— З закускай ты яшчэ смачнейшы будзеш.

Селі яны пад алешынай, дзе стаяла Мужыкова торба. Засунуў Мужык руку ў торбу ды пытаецца ў Ваўка:

— Табе *шмат* ці *адзін*?

— Ці я дурны?— кажа Воўк.— Канешне, *шмат*!

— Ну дык вось табе *шмат*, а мне — *адзін*,— Мужык дастаў з торбы прыгаршчы семак і насыпаў у лапы Ваўку. Перад сабой жа ён паклаў кавалак смачнага, духмянага сала, пакроіў ды стаў есці.

Каўтануўшы сліну, Воўк таксама прыняўся за сваю закуску: палажыў на зуб адну семку — дык яна вывалілася з ляпы, палажыў другую — дык яна са слінай трапіла ў самае горла: у Ваўка перахапіла дыханне, вочы палезлі наверх, і ён так закашляўся, так запярхаўся, што ледзь здыхаўся.

Мужык, даеўшы сала, пытаецца ў Ваўка:

— Ну, як семкі?

— Якія там з'емкі,— адказвае Воўк.— Лепш ужо воўчы грыб з'есці, чым гэтакае паскудства.

— Ну добра,— кажа Мужык,— тут у мяне яшчэ нешта ёсць. *Вялікі* арэх і *малы* гарбуз. Табе што?

— Мне *вялікі*... гарэх,— хутка сказаў Воўк.

— Добра. Вось твой вялікі арэх, а вось мой *маленькі* гарбузік.

Здзівіўся Воўк:

— Слухай, Мужык, а ці ты мяне не паддурваеш часам? Ты сказаў, што ў мяне *вялікі* арэх, а ў цябе *малы* гарбуз, а я бачу, што ўсё наадварот. У параўнанні з маім арэхам дык твой гарбуз о-го-го!

— Ты няправільна разважаеш,— кажа Мужык.— Гэта ад таго, што ты галодны... З аднаго боку, мой гарбуз *большы*, чым твой арэх. Але твой арэх толькі побач з маім гарбузом *малым* здаецца, а сярод іншых арэхаў — дык ён, як ты кажаш, о-го-го! Цар! Таксама і мой гарбуз: *вялікім* ён толькі здаецца, а ты пастаў яго з іншымі гарбузамі, дык такая дробязь, такая насмешка з гарбуза, што і гаварыць не варта, не тое што ў рот пакласці.

— Бач ты! — сказаў Воўк, з павагай гледзячы на свой арэх, і стаў круціць яго перад носам. Ён засунуў арэх у ляпу ды так сціснуў яе, што аж зубы затрашчалі.

— Цьфу, ну і паскудства! — Воўк выплюнуў арэх разам з часткай зубоў.

А Мужык дастаў з торбы печаны, духмяны гарбуз і стаў есці. Пад'еўшы гарбуза, Мужык зноў пытаецца ў Ваўка:

— Цяпер няблага было б і цыгарку засмаліць?

— Ой, няблага,— мармыча Воўк.

— Добра. Табе што — *маленькую-караценькую* ці *неабдымны-неабсяжную*?

— А гэтага *неабдымнага-неабсяжнага шмат* у цябе?

— Ды *шмат*,— адказвае Мужык,— *аж цёмна*...

— Ну, тады давай *неабдымнае-неабсяжнае*,— просіць Воўк, а сам думае: «І як яно толькі ў яго торбе змяшчаецца?»

Мужык дастаў паперу, капшук з тытунём і скруціў цыгарку.

— А мне? — не ўцярпеў Воўк.

— Не спяшайся,— супакоіў яго Мужык.— Будзе і табе. Гэта ж, — паказаў ён на цыгарку,— *маленькая-караценькая*, а табе будзе *неабдымны-неабсяжная*.

Ад цыгаркі Мужыка пайшоў дым, ды такімі клубамі, што Ваўка завалакло, як туманам.

— Гэй, Мужык,— крычыць з туману Воўк,— дзе ты там? Дзе ж яно, твае *неабдымнае-неабсяжнае*?

— Вось гэта і ёсць,— адказвае Мужык.— Ты старанна нюхай, нюхай, уцягвай у сябе, а то яно разыходзіцца дужа хутка.

Пачаў Воўк шмыгаць носам, уцягваць у сябе смярдзючы дым, ды так нанюхаўся, што аж у ваччу пацямнела. «Сапраўды,— падумаў ён, напалову асалавеўшы,— так *шмат* гэтага *неабдымнага-неабсяжнага*, што аж цёмна... На гэты раз не падмануў Мужык...» І асунуўся на зямлю...

А Мужык завязаў торбу ды пайшоў, усміхаючыся, дадому. Але, адыходзячы, сказаў ледзь жывому Ваўку:

— Ты, браце, на *вялікае* не квапся. *Вялікае, малое*... Мы, людзі, з розумам гэтыя словы ўжываем. Адно і тое ж у нас і *вялікім* і *малым* быць можа. Бо мы спачатку цікавімся: што? А толькі потым ужо: якое? Зразумеў?

— Зразумеў,— прамармытаў Воўк.

— Ну, а калі зразумеў, то прыходзь заўтра да мяне ў госці. У мяне дома ёсць *велізарны*...

Пачуўшы слова *велізарны*, Воўк неяк адразу ачуняў і падняўся з зямлі.

— ...*велізарны* сабака, ваўкадаў,— закончыў Мужык.

Пасля гэтых апошніх слоў Воўк увесь скурчыўся, ляпа яго перакасілася, шэрсць стала дыбам. Раптам Воўк даў такога драпака ў кусты, нібы яго ліха знесла.

— Не будзь ласы на чужыя каўбасы,— сказаў яму ўслед Мужык.

Беларусы-мовазнаўцы

ФЁДАР КОСІЦА

Такі псеўданім прыдумаў сабе расійскі і беларускі мовазнаўца Фёдар Спірыдонавіч Шымкевіч. Ён нарадзіўся ў Магілёве, але пражыў там толькі дзесяць гадоў. Ды, відаць, народная гаворка пакінула ў яго душы глыбокі след. Пазней Шымкевіч упершыню ўвёў у навуковае даследаванне беларускую лексіку, калі складаў «Корнеслов русского языка...» — фактычна першы расійскі этымалагічны слоўнік. За яго наш зямляк быў адзначаны Дзямідаўскай прэміяй. На жаль, за сваё кароткае (1802—1843) жыццё Шымкевіч не паспеў скласці слоўнік беларускай мовы, хоць і працаваў над ім. А гэта ўжо і грамадзянскі подзвіг, бо наша мова ў той час была афіцыйна забаронена.

З. С.

WIS

У канцы студзеня ў штаб-кватэры міжнароднай федэрацыі баскетболу (ФІБА) у Мюнхене была праведзена жараб'ёўка адборачнага алімпійскага турніру еўрапейскай зоны сярод мужчын. У апошні момант да дваццаці чатырох нацыянальных каманд, што падалі заяўкі, далучыліся Харватыя і Славенія. А што ж Беларусь?

* * *

Вугальшчыкі Данбаса атрымаюць у бліжэйшы час лес з Букавіны для мацавання шахт. Такое рашэнне прыняў выканкам Чарнавіцкага абласнога Савета народных дэпутатаў.

Старшыня абласнога Савета Іван Гнатышын заклікаў калег з суседніх абласцей падтрымаць гэта рашэнне ўласным прыкладам і не дапусціць спынення базавых прадпрыемстваў.

(Працяг. Пачатак у №№ 5—9).

«Беларускую мову я ведаю, на жаль, дрэнна. Але я знаю, што беларускіх паэтаў у нас ёсць нямала. Я люблю беларускіх паэтаў і таксама беларускую мову.

П. К., 1960 г. рождения. ММУ им. Глинки.

Так как я музыкант (будущий), я очень люблю и уважаю «Песняроў» за их белорусские песни».

ближе. Вот литовцы — не любят русских. А белорусы — относятся хорошо... Украинцы, особенно западные,— там национализм сильный... Это и с войной связано. После войны много приехало...

(Першы) — Это связано и с цивилизацией... Стыдятся говорить по-белорусски, чтобы не выглядеть «нецивилизованными»... Про себя что можем сказать?.. Нам по 19 лет, занимаемся вольной борьбой... У нас есть гордость за свою Республику. Мы потом, трудом своим... трав-

З «падпольнай» кнігі

Потым я даў свае падборкі тэкстаў двум маладым хлопцам — з прыгожымі спартыўнымі сумкамі. Згадзіліся ахвотна, чыталі вельмі сур'ёзна.

— Сразу было понятно, зачем вы нам дали почитать,— сказаў адзін.— Мы спортсмены. Мы объездили весь Советский Союз. Везде все между собой говорят на своём языке. Единственное исключение — это Белоруссия и Украина...

— Украина — нет,— перабіў яго другі.

— Некоторые считают,— працягваў першы,— что некрасиво говорить на своём языке. Я так не считаю. Очень приятный, музыкальный наш язык... С чем связана потеря родного языка?.. Не знаю... Но это уже слишком далеко зашло, и возродить это, видимо, уже невозможно. Процесс зашёл уже слишком далеко... У нас считают за стыд говорить на своём родном белорусском языке... Скажи грузину что-нибудь плохое о его языке — за нож схватится. А у нас?.. Скажи белорусу — и ничего, стерпит... Во многом мы ушли дальше других республик. Но забывать свой язык нельзя... Может быть это оттого, что у нас более высокое образование? И мы считаем пережитками традиции отцов, дедов... Вот у грузин — свадьбы!.. Там традиции чтут...

— Сваякі твае па-руску гавораць?

— Да.

— Бабкі, дзяды?..

— Все...

(Другі) — Сам я русский. Живу в Белоруссии уже лет 10. И как-то обидно за народ, за нацию. Началось с языка... Мне кажется, исчезает язык — исчезает нация... Нету национальной гордости...

(Першы) — У нас нет гордости за Республику...

(Другі) — Это уже никого не интересует — проблемы национальные...

(Першы) — Девушки вон сидят — пьют... Пойдут — покурят... Думают они совсем о другом...

(Другі) — Возможно, это связано с тем, что белорусский народ как-то к русским

мы очень часто бывают... и кровью даже боремся за её честь... И в других республиках, и за рубежом... Но о себе мы не любим говорить...

Вельмі добразычліва (і канструктыўна) адгукнуліся на маю просьбу і дзве прыгожыя дзяўчыны, пра якіх першы з маіх папярэдніх субяседнікаў сказаў, што яны «...думают совсем о другом...». Вось які аўтограф, напісаны амаль дзіцячым почыркам, яны падарылі мне:

«Беларускія лясы, вёскі, рэкі, блакітнае неба. Сапраўды, усё гэта найбольш прыгожа, поўна, шчыра можа перадаць толькі беларуская мова. Яна здаецца мне такой пяшчотнай, добрай. Я вельмі люблю беларускія песні. Але чамусьці зараз сустракаеш вельмі мала людзей, асабліва ў горадзе, якія б размаўлялі, спявалі на роднай, беларускай мове.

І гэта складалася гадамі. Мае бацькі размаўляюць на рускай мове, але бацька — з беларускай вёскі, з-пад Брэста. Чаму так? Калі чалавек пападае ў горад — забываецца беларуская мова. А было б цудоўна чуць усюды: «Калі ласка, дзень добры, дзякуй».

Я поўнасцю падтрымліваю вашу падборку. Трэба помніць, любіць родную мову. Гэта любоў неадрыўна ад любві да роднай зямлі, любві да Мінска, сваёй вуліцы, дома.

Кожны дзень усё гэта — разам з табой, зусім блізка. А калі ты далёка ад дома — самая цудоўная ўзнагарода пачуць беларускую мову або што-небудзь аб Беларусі, Мінску.

Давайце помніць аб беларускай мове, размаўляць на ёй. А калі не размаўляць — дык паважаць яе.

Студэнткі Мінскага радыётэхнічнага інстытута; год нараджэння — 1959».

Калі я папрасіў другую дзяўчыну напісаць мне некалькі словаў, яна пачырванела і сказала: — Я присоединяюсь к ней... мы вместе...

(Працяг будзе).

«ТЭАТРАЛЬНАЯ БЕЛАРУСЬ»

Выйшаў з друку першы прыгожа афармлены нумар спецыяльнага часопіса па драматургіі і тэатральнаму мастацтву «Тэатральная Беларусь», якога вельмі доўга давялося чакаць культурным колам грамадства. Яго перыядычнасць — адзін раз у два месяцы, тыраж — 5226 экземпляраў.

Нумар адкрываецца зваротам да чытача галоўнага рэдактара часопіса Анатоля Сабалеўскага.

Упершыню публікуецца новая п'еса Міколы Арахоўскага «Ку-ку», аўтара з надзвычай цяжкім лёсам, своеасаблівага і цікавага.

«Рэлігія і тэатр» — пад такой назвай змешчаны артыкул беларускага грэка-каталіцкага святара Яна Матусевіча, у якім ён сцвярджае, што, нягледзячы на тыя непарыўныя сувязі, якія вякамі існавалі і існуюць паміж рэлігіяй і мастацтвам, рэлігія і тэатр усё ж маюць і значныя адрозненні. Так, на думку аўтара, няма нічога агульнага паміж прафесійным выхаваннем будучых акцёраў і духоўным узгадаваннем будучых святароў. Айцец Ян Матусевіч падрабязна апісвае нялёгкае жыццё навучэнцаў каталіцкіх духоўных семінарый.

Публікуюцца нататкі Барыса Бур'яна «Прымушаючы нас плакаць і смяяцца» аб ролі і значэнні тэатра ў мастацкім адлюстраванні сапраўднага жыцця.

Дыялог крытыка Святланы Берасцень і дырэктара ДАВТ оперы і балета Сяргея Картэса «Нас будуць паважаць за якасць» знаёміць чытача з сённяшнім жыццём тэатра, яго праблемамі і задачамі, галоўная з якіх, безумоўна,— высокая якасць спектакляў.

У артыкуле Маі Гарэцкай «Ці заўсёды першы блін камам?» ідзе гаворка пра вынікі і ўрокі міжнароднага фестывалю «Славянскія тэатральныя сустрэчы», што ўпершыню адбыўся ў Менску.

Шырокаму колу чытачоў адрасаваны нарыс рэжысёра самадзейнага тэатра «Золак» Галіны Прымы «Хто выратуе самадзейны?», у якім аўтар раскрывае гісторыю ўзнікнення тэатра, расказвае, як рыхтавалася пастаноўка спектакля па п'есе Уладзіміра Караткевіча «Маці ўрагану», але з сумам канстатуе той факт, што на сённяшні дзень з-за адсутнасці памяшкання творчая дзейнасць «Золака» практычна спынілася.

«Так мы пачыналі» — фрагменты ўспамінаў Тацяны Бандарчык, старэйшага майстра беларускай сцэны, пра першыя крокі Беларускага Дзяржаўнага тэатра імя Якуба Коласа ў Віцебску. Яны публікуюцца ўпершыню.

Не засталося без увагі і першае ўсебеларускае Купалле на гары Радагошча, што адбылося з 6 на 7 ліпеня 1991 года. Пра яго падрабязна расказвае Яўген Адамовіч.

Надрукаваны таксама нататкі Вячаслава Лапціка «З любоўю да заснавальніка» пра святкаванне ў вёсцы Празарокі і ў райцэнтры Глыбокае 130-годдзя з дня нараджэння заснавальніка прафесійнага тэатра XX стагоддзя Ігната Буйніцкага.

Трэба тут таксама адзначыць добрае мастацкае афармленне часопіса, наяўнасць шматлікіх ілюстрацый і фотаздымкаў.

Л. БАРШЧЭЎСКАЯ.

«ПОЛАЦАК»

№ 10, 1991

Дзесяты нумар часопіса адкрываецца партрэтам выдатнага беларускага паэта Максіма Багдановіча. Да 100-годдзя з дня нараджэння паэта публікуюцца: артыкул Уладзіміра Конана «Беларусь, Беларусь», у якім ён закранае адну вельмі важную тэму — месца Максіма Багдановіча ў беларускай адраджэнскай паэзіі пачатку XX стагоддзя; нарыс Святланы Белай «Гісторыя адной знаходкі» і яе дакументальная аповесць «Максімава Яраславія». Як святкаваўся юбілей паэта ў Беларусі, Ялце, Ніжнім Ноўгарадзе, Яраслаўлі, Кліўлендзе, Чыкага, Нью-Йорку расказвае «Багдановічаўскі каляндар».

Сярод матэрыялаў, якія могуць зацікавіць шырокага чытача, трэба адзначыць публікацыю Сяргея Тарасава «Адкуль прыйшло хрысціянства ў Беларусь?» і працяг артыкула Міхася Белямука «Эмблема на шчыце герба «Пагоня».

У рубрыцы «Асветнікі» друкуюцца нататкі пра вядомага дзеяча беларускага культурнага Адраджэння Яна Станкевіча і спевака Міхаіла Забэйду-Суміцкага, які зрабіў шмат для прапаганды песенных скарбаў беларускага народа.

У нумары публікуецца працяг некаторых невядомых лістоў і вершаў У. Караткевіча. Да ўвагі чытача прапанаваны літаратурныя мініяцюры Масея Сяднёва і хроніка «З жыцця эміграцыі».

Вокладку і развароты часопіса ўпрыгожваюць творы мастакоў Яўгена Ціхановіча, Генадзя Грака, Паўла Семчанкі і Антаніны Лапіцкай.

Л. БАРШЧЭЎСКАЯ.

«Беларускі каляндар, 1992»

Галоўнае праўленне Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Беластоку выдала беларускі каляндар на 1992 год накладам 4500 паасобнікаў.

У раздзеле «Каляндарыум» падаецца спіс сёлетніх каталіцкіх і праваслаўных свят і імянін. Тут жа змешчаны і ўсе юбілейныя даты, якія тычацца гісторыі і культуры Беларусі.

Размова Аляксандра Баршчэўскага з архіепіскапам Савай «Няхай добры і ўсемагутны Бог усім благаславіць здароўем і ўсялякім дабром» друкуецца ў раздзеле «З жыцця Беласточчыны», дзе на пытанне: «Ахарактарызуйце, калі ласка, Уладыка, сітуацыю праваслаўнай царквы ў Польшчы», архіепіскап адказвае: «Сёння праваслаўная царква ў Польшчы налічвае каля 700 тысяч вернікаў... Аб'ядноўвае ў сабе веруючых розных нацыянальнасцей: беларусаў, украінцаў, расіян, палякаў, лэмкаў, грэкаў, македонцаў. Праваслаўная царква выходзіць насупраць патрэб усіх нацыянальнасцей у нашай краіне, стараючыся несці ім добрую навіну. Навіну нашага пана Ісуса Хрыста. Гэтая нацыянальная разнароднасць нашых веруючых, зразумела, уносіць у працу царквы многа цяжкасцей, але праваслаўная рэлігія ўсведамляе вернікам універсальны характар Хрыстовай навукі, і гэта яднае ўсіх, групуючы вакол царквы. Царква ў нашай краіне заўсёды была і зараз з'яўляецца апорай, вакол якой будавалі ў мінулым і сёння будуюць сваё жыццё веруючыя, захоўваючы адначасова сваю нацыянальную таясамасць».

«Жыццё чалавека вызначаюць тры важныя этапы: нараджэнне, вяселле і смерць. Нараджэнне дзіцяці, паводле чалавечага разумення, з'яўляецца Божым дарам...» — так пачынаецца артыкул Марыі Заброцкай «Нараджэнне, хрэсьбіны і дзіцячы фальклор у вёсцы Падрэчаны», у якім расказваецца пра тое, як гадаваць дзяцей, пачынаючы з іх нараджэння, як святкаваць адведкі, хрэсьбіны. Тэму гэтага артыкула працягваюць артыкулы Ганны Новак «Вясельныя абрады ў Парцаве», Аліны Банькоўскай «Абрадавасць, звязаная са смерцю чалавека, у вёсцы Грыдалі».

У раздзеле «З дзейнасці Беларускага грамадска-культурнага таварыства» чытач можа пазнаёміцца з летапісам гэтага таварыства за мінулыя два гады. Янка Целушэцкі у рубрыцы «Людзі БГКТ» расказвае пра Валянціну Ласкевіч, нястомную дзеячку Беларускага грамадска-культурнага таварыства на Беласточчыне.

Артыкулы Аляксандра Бергмана «Уладзімір Самойла — беларускі дзеяч у Польшчы ў гадах 1919—1939», Уладзіміра Юзвюка «Да 65-годдзя Грамады», Аляксея Мароза «Леон Васілеўскі і яго адносіны да Беларусі» і Янкі Жамойціна «Фрагменты з перажытага» друкуюцца ў раздзеле «З беларускай гісторыі».

«У крузе сяброў» змешчаны размовы Аляксандра Баршчэўскага з Янкам Запруднікам «Мой шлях праз свет вядзе ў Беларусь» і з Янкам Ясвіловічам «Урастаючы ў англійскую глебу, не забываць аб родным».

Хатнім гаспадыням прыдадуцца «Гаспадарчыя парады», якія падрыхтавала і апрацавала Ніна Баршчэўская.

«Беларускі каляндар, 1992» з густам аформіў мастак Уладзіслаў Петрук.

В. Ш.

Проза

Гары КЕМЕЛМАН

3. ВЕРАГОДНАСЦЬ ПРОЙГРЫШУ

(Працяг. Пачатак у №№ 5—9).

У пятніцу вечарам мы з прафесарам Нікі Уэлтам, як заўсёды, гулялі ў шахматы. Гэты звычай нарадзіўся яшчэ ў першыя дні маёй працы на юрыдычным факультэце і застаўся нават пасля таго, як я памяняў кафедру выкладчыка універсітэта на кабінет акруговага пракурора. Я толькі што аб'явіў свайму партнёру мат у тры хады, такім чынам выйграўшы рашаючую партыю нашага звычайнага матча з трох гульняў.

Кусцістыя белыя бровы прафесара ўскалмаціліся на пераноссі, калі ён утаропіў свой позірк на той куток шахматнай дошкі, дзе развівалася мая атака. Потым паківаў галавой у знак прызнання свайго паражэння.

— Вы б маглі ўратавацца,— падсаладзіў я пілюлю,— каб прасунулі пешку наперад.

— Можа, і так,— адказаў Нікі, і ў яго маленькіх блакітных вочках загарэўся і згас ваяўнічы агеньчык,— але тады зацягнулася б партыя, а яна ўжо стала мне дакучаць.

Я хацеў быў запярэчыць, што іграку, які ставіць на пройгрыш, гуляць далей сапраўды нецікава, як раптам у калідоры зазвінеў званок, і я пайшоў адчыняць дзверы. Мяне амаль заўсёды перабіваюць якраз у той момант, калі надараецца шанц распляцацца з Нікі натурай.

Госцем аказаўся палкоўнік Эдвардс з армейскай разведкі, які супрацоўнічаў са мной у расследаванні крымінальнай справы аб забойстве прафесара Макнальці. Шчыра кажучы, гэта нельга было назваць супрацоўніцтвам, бо мы займаліся расследаваннем самастойна, і кожны з нас ішоў сваім шляхам, распрацоўваючы той напрамак версіі, які, на яго погляд, вёў да поспеху. Мы, праўда, дамовіліся кожную раніцу сустракацца ў маім службовым кабінеце для абмеркавання ходу расследавання, але кожны з нас, вядома, стараўся не толькі паспяхова завяршыць справу, але і зрабіць гэта першым. Раніцой таго дня мы з Эдвардсам бачыліся ўжо і дамовіліся правесці наступную нараду ў суботу, таму яго візіт нагнаў на мяне няясную трывогу.

Палкоўнік быў чалавек малады,— як мне здавалася, занадта малады, каб хапаць з неба зоркі. Невысокага росту, каржакаваты, з нейкай велічнай паходкай, што нярэдка бывае ў людзей яго целаскладу і не заўсёды сведчыць аб фанабэрыі. Магчыма, ён быў чалавек прыстойны, можа, нават добры работнік, але з самага пачатку нашага знаёмства, якое адбылося за два дні перад тым, я не меў да яго сімпатыі. Прычынай часткова было тое, што пры першай нашай сустрэчы ён патрабаваў, каб уся адказнасць за ход расследавання была цалкам перададзена яму, таму што, маўляў, прафесар Макнальці займаўся навукова-даследчай дзейнасцю па заданню арміі, і часткова дзякуючы яго ганарлівай самаўпэўненасці. Хоць ён быў напаўгалавы ніжэй за мяне, яму неяк удавалася пазіраць на мяне зверху ўніз уздоўж свайго кароткага і тоўстага носа.

— Я ўбачыў святло ў вашым кабінеце, калі ішоў міма,— растлумачыў ён свой нечаканы візіт.

Я моўчкі кіўнуў галавой.

— Падумаў, што няблага было б абмеркаваць з вамі некаторыя пытанні і выкарыстаць ваш вопыт,— працягваў ён.

То быў яго звычайны стыль, ад якога на душы ў мяне закіпела, таму што нельга было напэўна сказаць: знешняя яго пачцівасць — праява далікатнасці альбо нахабства бесцырымоннага крывадушніка. Ва ўсякім разе, я не прыняў яго словы напавер. Нічога не адказаўшы, павёў яго ў кабінет, дзе Нікі складаў у скрынку шахматныя фігуры. Калі я іх пазнаёміў, мы паселі ў крэслы.

— Ці выявілі вы што-небудзь важнае пасля нашай ранішняй сустрэчы? — спытаўся Эдвардс.

Я праглынуў на момант язык, потым спакойна адказаў:

— Мы арыштавалі Троўбрыджа. Адшукалі яго ў Бостане і прывезлі сюды.

— Хутка ж вы працуеце! — паблажліва пахваліў мяне Эдвардс.— Але, баюся, след ваш фальшывы.

У адказ я мог бы проста паціснуць плячамі, але адчуваў пад сабой цвёрдую глебу і таму сказаў:

— За некалькі гадзін да забойства прафесар Макнальці пасварыўся са сваім студэнтам. Прафесар праваліў Троўбрыджа на экзамене па фізіцы за тое, што той не напісаў у тэрмін справаздачу аб сваіх вопытах за семестр. Студэнт прыйшоў да яго, каб растлумачыць, што ён пашкодзіў звязкі на правай руцэ і таму не мог пісаць. У той дзень прафесар быў нечым дужа ўсхваляваны. Ён і раней ніколі не вызначаўся асаблівай ветлівасцю, а ў час гутаркі са студэнтам зусім паводзіў сябе рэзка. Пра гэта расказала мне яго сакратарка, што сядзела ў прыёмнай. Па яе словах, Макнальці заявіў, што Троўбрыдж, на яго думку, сімулюе, і выказаў здагадку, што ён і ад арміі ўхіліўся такім жа чынам. У дужках я магу паведаміць, што праверыў паслужны спіс Троўбрыджа і нічога ганебнага там не знайшоў. Яго звольнілі з арміі пасля двух раненняў, атрыманых у баявых дзеяннях у Еўропе. Вядома, Троўбрыдж не сцярпеў абразы. Распачалася сварка, і малады чалавек, як сведчыць сакратарка, сказаў: «Вас растраляць мала».

Я зрабіў шматзначную паўзу.

— Дык вось,— гаварыў я далей,— нам вядома, што Троўбрыдж у 20.10 сеў на бостанскі цягнік. Па дарозе на вакзал ён павінен быў прайсці паўз дом Макнальці. Як сведчыць прафесар Ольбрэхт, Макнальці быў застрэлены праз аднудзве хвіліны пасля васьмі.— Я зноў крыху памаўчаў, каб надаць яшчэ большую важкасць і без таго вельмі красамоўнаму фактару часу. Потым з прытоеным трыумфам сказаў: — Па логіцы гэтых абставін падазрэнне падае на Троўбрыджа.— Я пачаў лічыць пункты па пальцах: — Па-першае, ён пасварыўся з прафесарам так, што нават пагражаў яму,— вось вам прычына; па-другое, ён служыў у арміі, ваяваў у Еўропе і таму, можна меркаваць, меў нямецкі «люгер», ваенны трафей,— вось прылада забойства; па-трэцяе, у фатальную гадзіну ён знаходзіўся паблізу ад месца забойства — вось зручная магчымасць, і, нарэшце, ён уцёк у Бостан — вось вам ускосны доказ віны.

— Але ж прафесараў не забіваюць толькі таму, што яны правальваюць студэнтаў на экзаменах! — запярэчыў Эдвардс.

— Вядома, не — пры звычайных абставінах,— пагадзіўся я.— Але ацэнка каштоўнасцей мяняецца. Троўбрыдж ваяваў на фронце і, думаю, не раз бачыў, як забіваюць людзей, таму мог не вельмі высока цаніць чалавечае жыццё. Не забывайце: правал па фізіцы азначае выключэнне з універсітэта. Між іншым, ён заяўляе, што паехаў у Бостан паглядзець, ці ёсць якая магчымасць перавесціся туды ў адзін з каледжаў. Нервовы і ўражлівы малады чалавек лёгка можа ўбіць сабе ў галаву, што ўся яго будучыня вісіць на валаску.

Эдвардс паволі паківаў галавой, быццам падараваў мне сваю згоду.

— Вы дапыталі яго? — пацікавіўся ён.

— Так. Прызнання я не дамогся — калі вы гэта маеце на ўвазе. Аднак сёе-тое вывудзіў. Ведаючы, што каля 20.05 ён павінен быў прайсці міма дома Макнальці, я сказаў яму, што яго там бачылі. Вядома, я пусціў стралу наўгад, але нельга сказаць, каб зусім без прыцэлу. Недзе каля гэтага часу прыбывае олбанскі цягнік, і звычайна з яго выходзяць два-тры пасажыры. Па дарозе ў горад яны б стрэліся з Троўбрыджам, калі той ішоў на станцыю.

Эдвардс зноў кіўнуў галавой у знак адабрэння.

— Я не прамахнуўся,— расказваў я далей.— Троўбрыдж пачырванеў і прызнаўся, што спыніўся насупраць дома Макнальці. Сказаў, што пастаяў там некалькі хвілін, разважаючы, ці не зайсці да прафесара, каб, можа, угаварыць яго перамяніць сваё рашэнне. Але раптам ён пачуў, што прыбывае цягнік з Олбані, і, ведаючы, што бостанскі адыходзіць хутка пасля гэтага, паспешліва пакрочыў на станцыю. Я трымаю яго ў якасці важнага сведкі. Пасля таго, як ён пасядзіць ноч пад замком, я зноў дапытаю яго і, магчыма, выцягну яшчэ што-небудзь.

Палкоўнік адмоўна пакруціў галавой:

— Сумняваюся, каб вы атрымалі ад яго што новае. Троўбрыдж нікога не забіваў. Макнальці сам застрэліўся. Гэта было самагубства!

Я здзіўлена ўзняў на яго вочы:

— Але ж версію самагубства мы адкінулі з самага пачатку. Вы ж самі...

— Я памыляўся,— холадна прамовіў палкоўнік, нездаволены гэтым напамінкам.

— Аднак нашы першапачатковыя пярэчанні застаюцца ў сіле,— сказаў я.— Нехта пазваніў, і Макнальці пайшоў адчыняць дзверы. Прафесар Ольбрэхт сведчыць гэта.

— Не, ён нічога такога не сведчыць. Мы думалі так. На самай жа справе Ольбрэхт сказаў толькі, што, калі яны гулялі ў шахматы, Макнальці раптам папрасіў прабачыць яго, спаслаўшыся на тое, што нехта чакае за дзвярамі. Давайце спынімся на гэтай акалічнасці, і вы ўбачыце, чаму мы дапусцілі памылку. Як сведчыць прафесар Ольбрэхт, яны з Макнальці гулялі ў шахматы. Здаецца, яны часта гэта рабілі.

— Правільна,— пацвердзіў я,— яны змагаліся ў шахматы кожны вечар у сераду, як мы з Нікаласам Уэлтам робім гэта па пятніцах. Разам вячэраюць ва універсітэцкім клубе, а потым ідуць да Макнальці гуляць.

(Працяг будзе).

ШЭДЭЎРЫ СУСВЕТНАЙ ПАЭЗІІ ПА-БЕЛАРУСКУ

Рубрыку вядзе Лявон БАРШЧЭЎСКІ

Амар Хаям (1021 або 1022 — 1122), вялікі паэт персідскай мовы, здабыў сусветную славу сваімі «Рубаі».

Амар ХАЯМ

РУБАІ

* * *

Сонца вечнага рання — гэта каханне,
Птушка лугу світання — гэта каханне,
Слодыч — не толькі адчай салаўя,
Смерць сустрэць без вагання — гэта каханне.

* * *

Ці ёсць куток той, дзе знайсці спакой,
Ці ўсё ісці дарогаю цяжкой?
Хоць праз сто тысяч год бы мець надзею
З зямлі травою прарасці жывой.

* * *

У прыстанку двухдзверным даецца замала —
Кроў у сэрцы іростань з душою трывала.
Той шчаслівы, хто ў гэта жыццё не прыйшоў,
Той спакойны, каго маці й не нараджала.

* * *

Хай будзе шлях яе, як мой адчай, даўгі,
Украла сэрца, а сягоння без тугі
Прайшла і толькі позіркам сказала:
«Кінь у ваду дабро, глянь, ці ідуць кругі».

* * *

Як ведаеш адгадкі таямніц усіх,
Чаго бядуеш з марнаты бядот сваіх?
Калі ўсё вершыцца па ўладнай нейчай волі,
Усцешны будзь з жыцця хоць на кароткі міг.

* * *

Ты ведаеш, чаму так певень на світанні
Жалобна ў неба штохвіліны шле літанні?
Люстэрка рання паказала: ноч яшчэ адна
Пайшла з жыцця, а ты не быў пры развітанні.

* * *

Дзень мінуў — забудзь яго намер,
Дню, які не надышоў, не вер,
Не глядзі ні ў прошласць, ні ў наступнасць,
Не марнуй жыцця, жыві цяпер.

* * *

Знайсці б гэта месца спакою ў жыцці.
Ці доўга дарогай бясконцай брысці?
Хоць мець бы за тысячы год спадзяванне
Травінкаю з сэрца зямлі прарасці.

* * *

Нягодаў, што ў часе цякуць хуткацечна, не бойся,
І лёсу, які пратрывае нявечна, не бойся,
Аддай весялосці адзіны свой міг
І дня, што прайшоў, што ідзе, недарэчна не бойся.

* * *

Раса застыла ў ружы на далоні — гожа,
Твар заравокай засвітаў на ўлонні — гожа,
Пра зніклы дзень што б ні казаў — нягожа,
Вясёлы будзь, забудзь той дзень, бо сёння — гожа.

Пераклад з фарсі-кабулі
Рыгора БАРАДУЛІНА.

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

Часопісы

«Роднае слова»

У другім нумары часопіса «Роднае слова» («Беларуская мова і літаратура ў школе») увагу чытачоў найперш прыцягнуць публікацыі ў раздзеле «Філалогія». Тут змешчаны артыкул «Адзінай мэты не зракуся...»: крыжовы шлях Ларысы Геніюш», які прапанаваў выданню Алесь Марціновіч. Часопіс пачынае друкаваць нататкі Алеся Бельскага «Да глыбіняў жыцця» — пра маладую беларускую прозу 80-х — пачатку 90-х гадоў. «Пуржыць, паўзе мяцеліца» — цікавае філалагічнае даследаванне вытокаў «зімовых» слоў зрабіла мовазнаўца Лілія Выгонная.

У раздзеле «Калі закончыўся ўрок» увагу аматараў школьных інсцэніровак прыцягне літаратурна-драматычная кампазіцыя «Вячоркі ў Паўлінкі», якую падрыхтавала вядомая настаўніца, паэтка са Слоніма Алена Руцкая. У гэтай інсцэніроўцы прапануецца выкарыстаць песню «Баба Ева, дзед Тамаш», словы і ноты якой змешчаны пад рубрыкай «І песню родную люблю я...»

«Адраджэнне роднай мовы на Міншчыне», «Міжэтнічныя працэсы на Беларусі ў люстэрку тапаніміі», «Дыялекталогія — школьны прадмет!?» — кола асноўных тэм, якія разглядаюць аўтары часопіса ў раздзеле «Школа і нацыянальнае адраджэнне».

Настаўнікі роднай мовы і літаратуры шмат карыснага знойдуць у раздзеле «Методыка і вопыт», дзе ідзе гаворка пра тое, як лепш правесці ўрок па тэме «Суфіксы» ці сачыненне — апісанне памяшкання, разглядаюцца стылістычныя рэсурсы марфалогіі, змешчана кансультацыя наконт правільнага скланення жаночых прозвішчаў, што заканчваюцца на *-ка*. Добрай падтрымкай для настаўніка літаратуры пры падрыхтоўцы да ўрокаў па творчасці Максіма Гарэцкага стане распрацоўка «...А там гарэла ціхае сялянскае святло...» Прыдадуцца да справы і нататкі з вопыту работы настаўніцы з Полацка Валянціны Сухадолавай, артыкул пра выкарыстанне фонахрэстаматыі пры вывучэнні драматычных твораў.

Часопіс змяшчае артыкул, прысвечаны 60-годдзю штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», працягвае друкаваць «Каляндар юбілейных дат і памятных дзён на 1992 год».

Іван ЖДАНОВІЧ,
супрацоўнік рэдакцыі часопіса.

Андрэй і Таня Макагоны жывуць у вёсцы Рэкта на Жлобіншчыне, вучацца ў Лукскай сярэдняй школе.

Ёсць у Андрэя (зараз ён васьмікласнік) мара — стаць пчаляром, адрадзіць старадаўні народны занятак.

Фота М. ХАМЦА.

ДА ЎВАГІ ПАЭТАЎ

Усім, хто спрабуе свае сілы ў творчасці, паведамляю, што ствараецца згуртаванне маладых (беларускамоўных) паэтаў «Жывыя». Кантактныя тэлефоны ў Дзяржынску:

5-41-71 (ад 9 да 18 гадзін)

3-32-48 (пасля 20 гадзін).

Анатоль ЛАЗАР.

НА РАХУНАК ТБМ

Другі год супрацоўнікі выдавецтва «Юнацтва» з'яўляюцца калектыўным сябрам Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны. Сёлета яны перадалі на скарбовы рахунак ТБМ 135 рублёў сяброўскіх складак.

С. ПАНІЗЬНІК,
старшыня першаснай суполкі.

ДАРАГІЯ СЯБРЫ

Паведамляем, што Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны дзеля ажыццяўлення мэтаў, вызначаных Статутам ТБМ па адраджэнні беларускага слова, прымае ахвяраванні ад прадпрыемстваў, устаноў, арганізацый і прыватных асобаў як на Беларусі, так і за мяжой.

Наш цэнтральны рахунак 700510, гардырэкцыя Менскбізнесбанка г. Менска, код 764.

Валютны рахунак 000700704 у Знешгандальбанку.

Менскі грамадска-асветніцкі клуб «Спадчына» звяртаецца да творчай інтэлігенцыі з заклікам прыняць удзел у распрацоўцы тэмы «Слуцкага паўстання» і ўзвядзенні помніка яго героям. Лепшаму праекту помніка клуб «Спадчына» гарантуе фінансаванне.

За даведкамі звяртацца па тэлефоне: 38-83-67 ці 51-22-65 да сп. Анатоля Белага.

І смех і грэх

ДЫЯЛОГІ НА ВЯСКОВАЙ ЛАЎЦЫ

— Хай бы хоць нас, пенсіянераў, як-та паддзяржалі. Без рук, без ног засталіся на ферме праклятай. Ні выхадных, ні прахадных не зналі...

— Адкуль яны возьмуць, Еўдакея? Разбазарылі ўсё. А з парожняга жбанка не нальеш.

* * *

— Хоцькі-няхоцькі, а на нет Саюз разваліўся! Ні ладу ні складу! Разбегліся ва ўсе бакі, як мышы стог саломы з'еўшы. І што-та будзе? Адной жа рукой і вузла не завяжаш...

— Ад дабра дабра не шукаюць, Наста. Хоць спіна гола, ды свая воля.

* * *

— Як паглядзіш, Марыля, з усяго свету людцы помач шлюць, а галеча як была, так і ёсць.

— І будзе, Верачка! Дзіравы мяшок ніколі не напоўніш!..

* * *

— От як трохі цяплейшы, ёсць за што рукі зацяць, то й будуецца чалавек.

— Каб пабудавацца, трэба добра папяцца. А цяпер жа ні цаглінкі, ні жардзінкі не ўкупіш. Паўцагелкаў нейкіх навыломваў на чужым двышчы, але ж гэтым не ўмыешся: на паўгрубкі не хопіць.

* * *

— Во дажыліся! Першы раз Новы год без хлеба страчала!

— І мы са старым: дзень без хлеба, а дзень так.

— А мне пашэнціла: дзесяць кіль пупкоў курыных да свята купіла. Дык ад пуза наеліся! З цыбулькай, крапікам — смаката! Язык праглынуць можна.

— А людцы мі-лы-я-а-а!.. А хто ж тых курэй паеў — на дзесяць кіль пупкоў?! Гэта ж ферма цэлая...

* * *

— Гэта ж трэба было мне Баўтручыху зачапіць! Без кіслаты вочы выела! А каб вы, бабачкі, чулі... Усю радню з таго свету падняла, з гразёю змяшала. І за што?! Ну сказала я: «Унучку адну не кідай. Такое дзвіжэнне, а хата, лічы, на магістралі стаіць...»

— Благога чалавека, Варушка, лепш не чапаць. Як вугалле — або апячэ, або абмарае.

* * *

— Петрачкаў Андрэй так пасынка свайго неўзлюбіў — праходу дзіцяці не дае! Бедны хлопец, як па лязу брытвы ходзіць. І пажаліцца няма каму: маці сама баіцца аказаліца.

— Разумны чалавек некалі падмеціў: у айчыма — чэрці пад вачыма.

Учула Любоў ЛАМЕКА.

Аляксей ***НЕНАДАВЕЦ***

ПРЫВЯРЭДЛІВЫЯ ЧЫТАЧЫ

Нечага не разумеем,
Нечага не заўважаем:
Пісаныя для бяссмерця
Вершы ніхто не чытае.

«Вечнасць на нас пазірае»
А. БАДАК.

Што гэта робіцца ў свеце?
Адкуль ты, бяда такая?
Пісаныя для бяссмерця
Вершы ніхто не чытае.
Ой, сцеражыцеся, людзі,
Вечнасць на вас пазірае,
Моўчкі, аскаліўшы зубы,
Часу свайго чакае...
У творах маіх жывучых
Выйсце сабе шукайце,
А на тое, як іншыя вучаць,
Увагі зусім не звяртайце.

....

...Толькі чытач няўдзячны,
Відаць, па сваёй ахвоце
З большым запалам чытае
Словы старыя на плоце.

Народная лякарня

(Працяг. Пачатак у № 9).

Любілі і цанілі мёд мусульмане. У іх свяшчэннай кнізе «Каран» згадваецца аб лекавых уласцівасцях мёду: «Ешце мёд і вы выздаравееце». Славуты прадстаўнік арабскай медыцыны, таджыкскі ўрач і прыродадаследчык Авіцэна (952 г.) рэкамендаваў мёд як лякарства, якое падоўжвае жыццё людзей: «Мёд бадзёрыць, садзейнічае страваванню, аблягчае адхаркванне, абуджае апетыт, захоўвае маладосць, аднаўляе памяць». Для лячэння ран ён рэкамендаваў прыкладваць мёд, замешаны з пшанічнай мукой, мяняючы павязку праз кожныя 12 гадзін.

Вялікія грэкі і рымляне вельмі цікавіліся тайнай утварэння мёду, імкнуліся растлумачыць яго паходжанне, вызначыць гаючыя ўласцівасці, даць рэкамендацыі па мёдалячэнню. Аднак, згодна са сваім міфалагічным светапоглядам, яны медыцынскую праблему звязвалі з астралагічнымі ідэямі, што добра відаць хаця б з наступнага выказвання Плінія: «Пасля нараджэння любой зоркі, галоўным чынам, самай высакароднай, або вясёлкі, калі не будзе буры і раса пастунова нагрэецца сонечнымі прамянямі,— гэта не мёд, а медыкамент з благаславёнымі ўласцівасцямі для лячэння вачэй, ран і унутраных органаў... А калі ён (мёд) захоўваецца да з'яўлення зоркі Сірыус і калі ў гэты ж самы дзень, як часта здараецца, з'яўляюцца зоркі Венера, Юпітэр або Меркурый, няма лепшага сродка для таго, каб вызваліць людзей ад хваробы і смерці, як гэты цудоўны нектар».

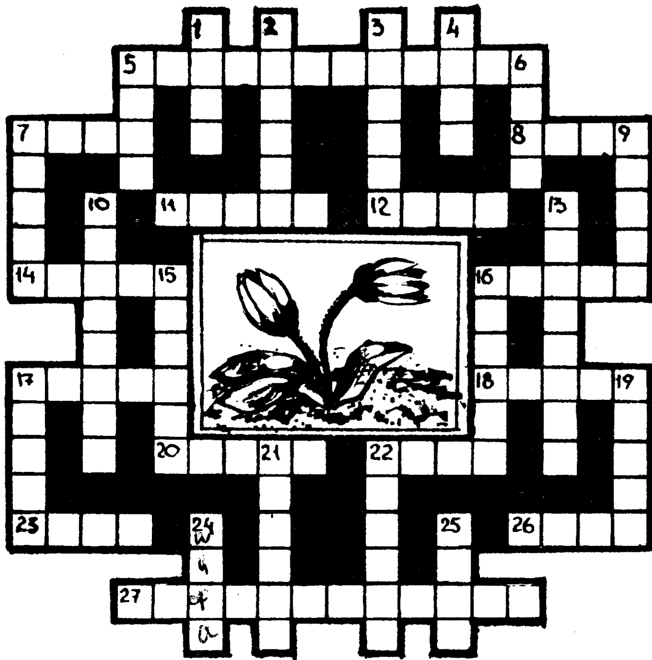
Арыстоцель сцвярджаў, што мёд выпрацоўваецца адначаса з узнікненнем на небе Плеяд, і пераказаў народнае павер'е, якое дайшло да нашых дзён, а менавіта: мёд — гэта слёзы або пот зорак, якія дажджом выпадаюць на зямлю, каб зрабіць жыццё людзей салодкім.

Сапраўдным Евангеллем для медыкаў і фармацэўтаў эпох сярэднявечча і Адраджэння стала праца грэчаскага ўрача і вучонага Дыяскарыда, які вывучаў прадукты пчалярства з пункту погляду медыцыны. Ён пісаў, што мёд ачышчае глыбокія гнойныя раны, праясняе зрок, лечыць горла, заспакойвае боль у вушах, нейтралізуе ўкусы гадзюк і шалёных сабак, грыбны яд.

Другі вялікі медык і вучоны Гален развіў ідэі Дыяскарыда. Ён таксама лічыў мёд медыкаментам, і не простым, а істотнай часткай комплексных прэпаратаў. Медыцына мёдалячэння ў сярэднявеччы цалкам грунтуецца на працах Дыяскарыда і Галена.

Найбольш распаўсюджаным лячэбнікам сярэднявечча (XIII ст.) была «Скарбніца бедных». Мёд у ім разглядаецца як лекавы сродак ад усіх вядомых на той час хвароб.

Крыжаванка-пераклад

Па гарызанталі: 5. Утверждённые. 7. Печаль. 8. Мечта. 11. Допрос. 12. Фитиль. 14. Небытие. 16. Ежевика. 18. Шалаш (из веток, соломы). 20. Скатерть. 22. Вкус. 23. Охват. 26. Горе. 27. Нефтедобыча.

Па вертыкалі: 1. Убежал. 2. Лекарственный. 3. Употребление. 4. Юноша. 5. Кувшин. 6. Иго. 7. Дюжина. 9. Охрана. 10. Взрывчатый. 13. Обиход. 15. Торс. 16. Подберёзовик. 17. Согласие. 19. Слишком. 21. Вслух. 22. Кожаный лоскут. 24. Шкаф. 25. Слух.

Падрыхтавала Людміла ШНІП.

АДКАЗ НА КРЫЖАВАНКУ, ЗМЕШЧАНУЮ Ў № 8

Па гарызанталі: 7. Заключны. 8. Смеццевы. 9. Асецьь. 10. Цёпла. 11. Аселы. 14. Друкарскі. 17. Вага. 18. Слых. 19. Замежжа. 21. Узвышша. 25. Віск. 26. Рунь. 29. Звеку. 30. Урачы. 31. Выспа. 32. Анёльскі. 33. Няўлоўны.

Па вертыкалі: 1. Падстава. 2. Млецьь. 3. Дылёўка. 4. Цесляры. 5. Уціск. 6. Хвалісты. 12. Драпежнік. 13. Укладзены. 15. Балея. 16. Іспыт. 20. Адліваны. 22. Шалупіна. 23. Шкурнік. 24. Уручаны. 27. Скула. 29. Выток.

Наш адрас: 220005, г. Мінск, вул. Румянцава, 13.
Тэлефон рэдакцыі: 33-17-83.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара неабавязкова можа адпавядаць меркаванню рэдакцыі.

Рукапісы рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

МВПА імя Якуба Коласа.
Мінская паліграфічная фабрыка «Чырвоная Зорка».
Наклад 7588 паасобнікаў. Зак. 1168. Індэкс 63865.